

Dejan Arsić

KNJIŽICA O ZEMUNU

Februar 2010

Zemun

Prvi naziv je bio Taurunum. Najstariji pisani tragovi o današnjem imenu grada datiraju iz XII. stoleća. Nastao je od slovenske reči "zemlin" i pretpostavlja se da je ime u vezi sa zemljanim gradom, odnosno sa zemunicama.

Za vreme turskih osvajanja po Evropi, Zemun su nekoliko puta pljačkale i napadale turske snage.

Nakon višekratnih pokušaja, Zemun je pod tursku vlast pao 8. jula 1521., nakon što je Sulejman Veličanstveni napao grad sa zapada, prethodno zauzevši Mitrovicu, Slankamen i Karlovce. Nakon žestoke odbrane grada kojeg su držale jedinice od 500 šajkaša (sastavljene od Srba i Hrvata) koje je predvodio Hrvat Marko Skoblić.

Beogradskim mirom 1739. područje dolazi pod vlast Austrije, a Zemun postaje pogranični grad. 1745. se osniva Sremska županija, kojoj je Zemun glavni grad, a koja je upravno pripala Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji. Smirivanjem stanja na granicama je usledio priliv novih stanovnika i ekonomski napredak.

8. juna 1871. grad dobija status slobodnog carskog grada. Hrvatski jezik 1882. postaje službeni jezik u gradu. 1895. grad je podpao pod direktnu vlast Zemaljske vlade u Zagrebu. Tako je ostalo do Prvog svetskog rata.

5. novembra 1918. jedinice Kraljevine Srbije oslobodile su grad koji su napustile austro-ugarske snage.

Zemun, nekada zaseban grad, danas u sastavu grada Beograda odlukom NOO Zemuna, na godišnjicu "oslobođenja" 22. oktobra 1945.. Onda je donesena odluka o izdvajanju Zemuna iz sastava Vojvodine i pripajanja Beogradu, a istu odluku istog dana donosi NOO Vojvodine.

To nije bio prvi pokušaj pripajanja Beogradu. Još za vreme Kraljevine Jugoslavije, 1934. se pripojio Beogradu, ali je to ukinuto padom Jugoslavije i njegovom dodelom Nezavisnoj Državi Hrvatskoj 1941..

Pripajanjem Beogradu, Zemun je postao jedna od beogradskih opština.

Godine 2004. od dela opštine Zemun formirana je Opština Surčin.

Zemun (opština)

Koordinate: 44° 50' S, 20° 24' I

Zemun (mađarski: *Zimony*, nemački: *Semlin*, latinski: *Taurunum*) je beogradska opština. Zauzima površinu od 15.356 ha, na kojoj živi 152.950 stanovnika.

Opština Zemun	
Opšte informacije	
Površina (2004.)	438 km ²
Poljoprivredna površina ¹	30 899 ha
Šume	2 293 ha
Stanovništvo (2002.)	152.950 stanovnika
Prirodni priraštaj (2004.)	-1.1 %
Broj naselja	9
Položaj	
Administrativna jedinica	Grad Beograd
Okrug	<i>nema</i>
Sedište opštine	Magistratski trg 1, Zemun
Ostalo	
Dužina puteva (2004.)	103 km
Broj zaposlenih stanovnika (2004.)	55 445
Broj osnovnih škola (2003/2004)	24
Broj učenika	15 798
Broj srednjih škola (2003/2004)	8
Broj učenika	8 681
podaci su preuzeti iz republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije	
¹ društvena i individualna poljoprivredna gazdinstva	

Pogled na Beograd iz Zemuna

Zemun se nalazi u jugoistočnom delu Srema, ispod sremske zaravni na desnoj obali Dunava, nedaleko od ušća Save. Teritorijalno, istorijski, politički, kulturno, ekonomski i saobraćajno vezan je za Beograd, u čijem je sastavu od 1934. godine. Jedan je od najvećih industrijskih centara u Srbiji, sa metaloprerađivačkom, tekstilnom, industrijom kože i obuće, hemijsko-farmaceutskom, drvnom. Značajno je središte drumskog, rečnog i vazdušnog saobraćaja. Zemun je, kao deo Beograda, veliki kulturno-prosvetni centar. Danas se teritorijalno širi prema zapadu i jugozapadu, gde se spojio sa Novim Beogradom.

Prvi naziv je bio *Taurunum*. Najstariji pisani tragovi o današnjem imenu grada datiraju iz XII veka. Nastao je od slovenske reči „zemlin“ i pretpostavlja se da se ime vezuje za zemljani grad. Zemun, nekada zaseban grad, u sastavu beogradskih opština je od 1945. Godine 2004. od dela Opštine Zemun formirana je Opština Surčin.

Slava opštine Zemun je Vaznesenje Gospodnje - Spasovdan (koji se slavi 40 dana posle Uskrsa). Kao dan opštine slavi se 5. novembar, datum kada je srpska vojska oslobodila Zemun u Prvom svetskom ratu.

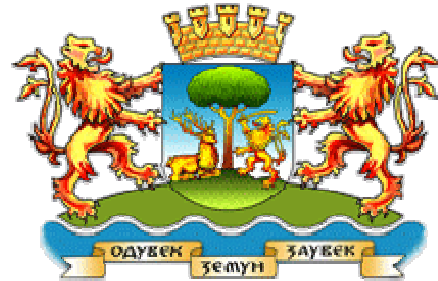
Naselja

Urbana:

- 13. maj
- Altina
- Batajnica
- Veliko Ratno Ostrvo
- Vojni Put I
- Vojni Put II
- Galenika
- Gardoš
- Goveđi Brod
- Gornji Grad
- Donji Grad
- Železnička Kolonija
- Zemun Bačka
- Zemun Polje
- Zemun - centar
- Zemunski kej
- Kalvarija
- Kamendin
- Karađorđev trg
- Kolonija Zmaj
- Lido
- Naselje Sveti Sava
- Nova Galenika
- Novi Grad
- Novo Naselje
- Plavi Horizonti
- Sava Kovačević
- Sutjeska
- Čukovac

Seoska:

- Busije
- Grmovac
- Ugrinovci

Zemun

Pogled na donji grad sa Gardoša

Administrativni podaci

Država	 Srbija
Grad	Beograd
Opština	Zemun

Geografski podaci

Geografske koordinate	44° 50' 21" SGŠ 20° 24' 02" IGD
Vremenska zona	srednjoevropska: UTC+1
Nadmorska visina	82 m

Stanovništvo (2002)

broj stanovnika	145751
-----------------	--------

Ostali podaci

Poštanski broj	11071 11080 11081 11182 11183 11184 11185 11186 11190 11273 11278 11281 11283
----------------	---

Zemun je gradsko naselje u opštini Zemun u Gradu Beogradu. Prema popisu iz 2002. bilo je 145751 stanovnika (prema popisu iz 1991. bilo je 141997 stanovnika).

Geografija

Novi deo Zemuna

Pozivni broj	011
Registarska oznaka	BG

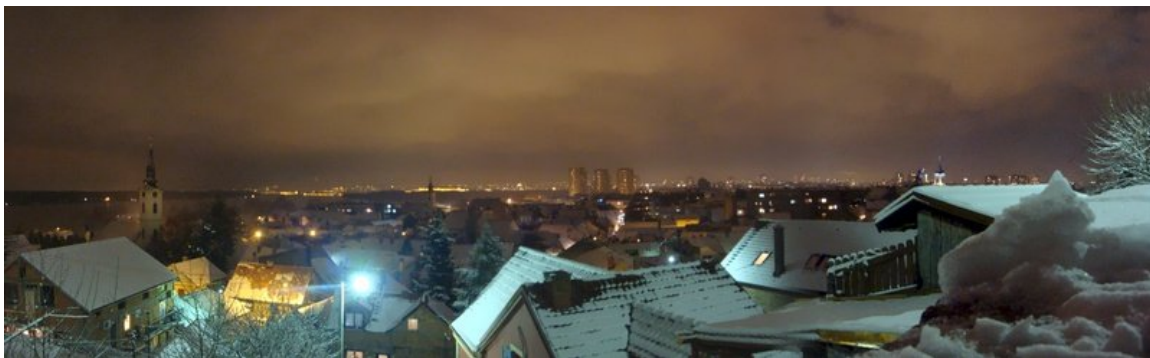

Zemun na mapi Srbije

The figure consists of a table at the top and a map below it. The table has two rows: the first row contains 'Pozivni broj' and '011', and the second row contains 'Registarska oznaka' and 'BG'. Below the table is a map of Zemun, Serbia. The map shows the city's boundaries in black, with a network of roads in red and orange, and water bodies in blue. A scale bar in the upper right of the map indicates distances in kilometers (0, 20, 40, 60 km). The map is set against a light brown background representing the surrounding region. Below the map, there is a small red location pin icon and the text 'Zemun na mapi Srbije'.

Imena kroz istoriju

ime	objašnjenje
Taurunum	keltsko ime grada
Mallevilla	<i>Zli grad</i> – u spisu Alberta Ahenskog, hroničara Prvog krstaškog rata
Semlin	austrijsko ime
Zimony	mađarsko ime

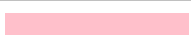

Noćna panorama starog jezgra Zemuna

Demografija

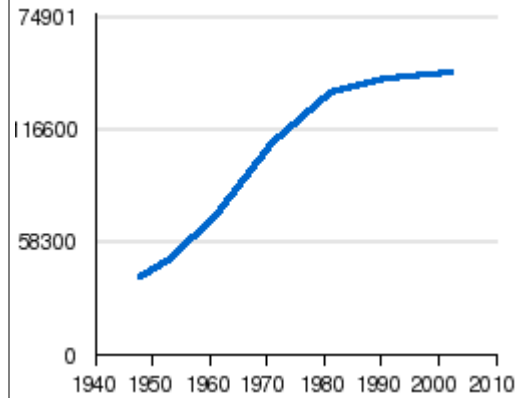
U naselju Zemun živi 118 648 punoletnih stanovnika, a prosečna starost stanovništva iznosi 39,7 godina (38,3 kod muškaraca i 41,0 kod žena). U naselju ima 50 986 domaćinstava, a prosečan broj članova po domaćinstvu je 2,85.

Ovo naselje je u uglavnom naseljeno Srbima (prema popisu iz 2002. godine), a u poslednja tri popisa, primećen je porast u broju stanovnika.

Etnički sastav prema popisu iz 2002. god.			
Srbi		125.256	85,93%
Romi		3.990	2,73%
Jugosloveni		3.290	2,25%
Hrvati		1.954	1,34%
Crnogorci		1.716	1,17%
Muslimani		647	0,44%
Makedonci		612	0,41%
Goranci		342	0,23%
Mađari		256	0,17%
Albanci		213	0,14%
Slovinci		205	0,14%
Slovaci		172	0,11%
Bošnjaci		146	0,10%
Rusi		117	0,08%
Nemci		109	0,07%
Bugari		86	0,05%
Ukrajinci		85	0,05%
Česi		83	0,05%
Rumuni		51	0,03%
Rusini		37	0,02%
Bunjevci		19	0,01%
Vlasi		5	0,00%
nepoznato		1.586	1,08%

Grafik promene broja stanovnika tokom 20. veka

Demografija

Godina Stanovnika

1948.	40461	^[1]
1953.	49401	
1961.	72956	
1971.	109709	
1981.	135424	
1991.	141997	137688
2002.	151002	145751

ЗНАМЕНИТИ
ЗЕМУНСКИ
***** СРБИ *****

У XIX. ВЕКУ.

ОРИГИНАЛНО ИЗ
„Малог Гласника“
I. 220.

ИДАЈЕ:
Исидор Стојић.

ЦЕНА 1 КРУНА.

ШТАМПАРИЈА
Иларија Стојића, Земун 1913.

I

Do sada niko nije pokušao, da pribere, ako ne drugo a ono bar spisak znamenitih ljudi srpskog naroda, koji su se u Zemunu bilo rodili bilo ovde na javnom polju radili.

A ovakvih je u Zemunu vrlo mnogo. Njihov život i rad *pibrati i u kratkim crtama prikazati ga sadašnjem pokoljenju zemunskom, zadaća je ovih i budućih redova*. Malo docnije, vidiće se, da je rad njihov i raznolik i koristan bio i da je u Zemunu bio i živeo čitav niz Srba kojih su imena u celom Srpstvu poznata.

Da bogme da ne treba očekivati od nas, da ćemo uvek iznositi ljude od ugleda i veličine Vuka Stefanovića Karadžića koji je u Zemunu dugo i često živeo. Biće a manje važnih. Ali najposle nije svrha ovih redova, da samo najvažnije radenike prikažu, nego i manje. Zato smo gore i rekli, da ćemo donositi opis o znamenitim, a ne isključivo o slavnim ljudima. Dakle i o ljudima koji su igrali znatnu ulogu u mestu, u književnosti, u trgovini i time pomogli bilo glasu grada Zemuna, bilo srpskoj književnosti, bilo napretku mesta i okoline.

Razume se, da to neće biti opis samo onih koji su se u Zemunu rodili, nego i takovih, koji su sa strane došli i ovde se duže ili kraće vremena bavili. Setimo se iz početka XIX. veka imena *Toše Apostolovića, Dimitrija Davidovića, dr. Đorđa Pantelića*, igumana manastira Feneka *Vićentija Rakića* i drugih. A u Zemunu je *Vuk Stefanović-Karadžić* dugo i često dolazio, i neko vreme ovde živeo. Iz Zemuna i Šišatovca pisao je Vuk mnogo pismo, tu redigovao mnogu narodnu pesmu i rečnik svoj.

U Zemunu je bio dugo i *Branko Radičević*, tu škole učio. Da ćemo samo rad znamenitih zemunskih Srba opisati sa gledišta onog što su ovde radili, znaće svaki, jer što preko ovog ide, ne spada na lokalnu istoriju, nego na srpsku književnost. Taj deo njihovog života ne može se opisati.

Ipak će biti prilike da opišemo i ceo život pojedinih ljudi. A to će biti kod onih kojih rad nije prešao preko granice našeg mesta, nego se ovde razvio i tu prestao. Biće pak i takvih prilika gde će biti opisa jos živih, ili ne davno umrlih naših srpskih savremenika, koje smo poznavali svi a čiji rad valja ipak u analima našeg mesta zabeležiti. Do podataka će se lakše moći doći.

Jedno pak odmah sad dodajemo, da te skice neće ovde biti zdravo opširne. Ali ono što u javnost pustimo, biće tačno i pouzdano, tako, da će se budući lokalni istoričari sa našim gradivom moći s pouzdanjem poslužiti kao gradivom apsolutno sigurnim.

U ovoj raboti mašićemo se možda i u XVIII vek, u kome je bilo nekoliko znamenitih prota zemunskih o kojima imamo podataka čak iz doba mitropolita Pavla Nenadovića.

Svima ovim radovima mislimo doprineti kulturnoj istoriji našeg mesta u koliko su Srbi bili u tom poslu pomagači. Da se to čini u malom jednom listu, koji tek počinje a još nema prošlosti, ne smeta poslu ništa. Ko se malog i sitnog rada ne stidi, ne zna ni cenu velikog. Najskupocenija odeća sastoji se iz konaca koji su prosti radnici radili.

II

U Zemunu su Srbi starosedioci. Njih je ovde od doba kada su se Srbi po Balkanu pojavili. *Zato ne može biti govora o doseljenju Srbalja u Zemun.* Doba doseljenja je u magli prošlih vremena uvijeno.

Kada su Turci posle bitke na Mohaču 1526 Ugarsku pokorili, bilo je u Zemunu u veliko Srba. Na mestu današnje sv. Nikolajevske crkve bila je crkva srpska već 1578. *i to neka stara sa slamom pokrivena.* Mogla je dakle dugo već postojati.

Ali se o celom srpskom životu u Zemunu pre 1526. vrlo malo znade. Mi znamo šta su *srpske despote* u *Sremu radile*, dokle se njihova vlast širila, ali o pojedinostima Srbalja u Sremu pre despota ne zna se gotovo ništa. Zato o tome ne možemo ništa napisati.

Ali iz polovine XVIII. veka već više znamo. Znamo i zabeležena su imena *mnogih prota*, kojih ćemo imenik danas da zabeležimo. Biće da je srpskih prota u Zemunu bilo već od prve seobe 1690. no njihova imena nisu zabeležena. Poznat je pak prota *Vasilije Ostojić*, koji je 1780. umro. On je u Zemunu protoprezviterao za vreme Mitropolita *Pavla Nenadovića*. Godine 1769. bio je prota na srpsko crkvenom saboru, kada je posle Nenadovića za mitropolita izabran Jovan Đorđević.

Za njime je izabran 1782. za zemunskog protu *David Georgijević*, koji nije dugo prota bio. Izgleda da je umro posle 1786. valjda 1788.

Na mesto njega dođe znameniti prota *Mihajlo Pejić*, nazvan "Irižanin". Biće da je iz Iriga bio i da se onde oko 1750. rodio. Za Zemunskog protu postavljen je oko 1790. godine. Za njegovo doba zbili su se u obližnjoj Srbiji znameniti događaji: Kočina Krajina, kako se nazvao rat pod Josifom II. protiv Turaka, *Dahije u Beogradu 1803-1804. i ustanak Karađorđev na Dahije 1804.*

Protu Mihajlo Pejić izveštavao je iz Zemuna mitropolita Stratimirovića o događajima posle 1804. Ti njegovi izveštaji su danas važan izvod za istoriju doba Karađorđevog. Oni se nalaze danas kao rukopisi zajedno sa Stratimirovićevom dopiskom u *biblioteci srpske kraljevske akademije u Beogradu.*

Mihajlo Pejić poznat je i sa svog, konflikta sa Joakimom Vujićem srpskim književnikom, usljed koga je Vujić u zatvor bio stavljen. Pejić je umro u Zemunu 1811. godine i na ovdašnjem groblju sahranjen. Njegov grob i danas je još vidljiv i nadpis čitljiv. Njegov lik je sačuvan u dvorani današnje srpsko-crkvene opštine. Izgleda da je bio krupan. Brada proseda a pogled energičan.

Posle smrti Mihajla Pejića postavljen je za zemunskog protu *Jeftimije Ivanović* rođen 1773. a umro 1849. Pre svog dolaska u Zemun, bio je prota u Šidu od 1811-1812. Ove potonje godine postavljen je za zemunskog protu, gde je od 1812. do 1834. živeo. Od godine 1834. do 1839. bio je prota u Vukovaru a od 1839. do 1849. u Mitrovici gde je iste godine umro. Kad je 1813. Karađorđe iz Srbije prebegao i u Fenek došao, posetio ga je tu prota Jeftimije i tešio ga.

Posle odlaska Jeftimija Ivanovića postavljen je 1835. za Zemunskog protu Lazar Savić, otac kasnijeg paroha i protojereja zemunskog Nikole Savića. Protu Savić umro je godine 1858. u

Zemunu. Njegov ćemo život posebno doneti. Za time dođe za protu *Avram Živanović*, o kome ćemo također poseban izveštaj doneti. Protu Avram umro je 1869. A na njihovo, mesto dođe *Jeftimije Vukadinović*, koji se među znamenite prote također može računati. Vukadinović je za protu biran 1870. a umro je 16. Aprila (p. r.) 1906. u Zemunu. Bio je dakle punih trideset i šest godina zemunski protoprezviter. I o njemu ćemo doneti poseban životopis. Vukadinović je bio čovek visoke učenosti, vrlo obrazovan, čovek liberalnih ideja i svetskog pogleda. Voleo je knjigu, znao je dobro srpsku istoriju i bio je valjan bogoslov.

Posle smrti prote Vukadinovića nastade, duži interkalar, kome je na čelu bio kao upravitelj protoprezviterata paroh Nikola Savić. Tek je u februaru 1909. izabran za zemunskog protu *Pavle Milin* koji danas na čelu protoprezviterata stoji. Pre svog dolaska bio je paroh u Basahidu.

Toša Apostolović

Punih sto godina od smrti Toše Apostolovića živi njegovo ime i danas među zemunskim Srbima. On je u svoje vreme bio narodni dobrotvor, a ovo ga je svojstvo sačuvalo od zaboravi. Toša Apostolović rođen je negde u Staroj Srbiji ili Makedoniji. Biće da je onde rođen oko 1745. Podataka da bogme nema, jer se u Turskoj nikad nije ništa beležilo. Ali ima beležaka da je iz ovih krajeva. Kad je pak u Zemun došao nije također poznato.

U Zemunu je bio trgovac i tu kao da je sa svojim bratom vodio marvenu trgovinu. U kojoj je lep imetak i ugled stekao. Bio je crkveni odbornik i rukovodio poslove crkvene uprave od 15. maja 1784. koji je Toša potpisao. Uz ime udario je po ondašnjem običaju i svoj pečat. Na čelu ondašnje uprave crkvene stajali su: *Teša Georgijević*, *Mata Galetić*, *Ignjat Jevtić*, *Stevan Stajić*, paroh bijaše *Simeon Marković* a prota David Georgijević koji je pre Vasilija Ostojića također zemunski paroh bio.

Ima jedna beleška da je Zemun u to doba oko 6000 stanovnika imao.

Toša Apostolović imao je jednog sina i dve kćeri. Jedna od njih bila je udata za trgovca Dragaševića u Beogradu, a kasnije srpski general i pesnik *Jovan Dragašević*, unuk je Tošin po kćeri. Druga je bila udata za činovnika zemunskog *Rukavinu*, a od ove je rođen J. pl. Rukavina, koji je pre 2-3 godine u Zemunu u najvećoj sirotinji umro. S ovim, koji je bio katolik, izumrla je porodica Apostolovića i u ženskoj liniji u Zemunu.

Toša Apostolović ostavio je zemunskoj srp. crkvenoj opštini zemljište, poznato i danas pod imenom "*Tošimbunar*". *Ovo zemljište leži u po puta između Zemuna i Bežanije, ne daleko od visova na kojima su danas i od vankada zemunski vinogradi. Tu se obično drže "majalesi" i voda iz bunara uz ovaj posed na daleko je čuvana kao dobra i zdrava.*

Pripoveda se da je Toša Apostolović patio od očiju i da mu se snilo, da se popne na svoj vinograd i da sa visa pusti prazno bure u dolinu. Onde gde se bure zaustavi, tu da iskopa bunar i s njegovom vodom da pere oči, pa će se izlečiti. To je i uradio i ozdravio. To je bunar koji gore spomenusmo. Iz zahvalnosti poklonio je onda i posed "Tošin bunar", koji je kako rekospo i danas u posedu zemunske crkvene opštine. Tako je postao dobrotvor svoje opštine, i tako mu se

ime sačuvalo do naših dana. On je, kako bi rekli, jedan od prvih ktitora i priložnika zemunske crkvene opštine.

O Toši Apostoloviću više se ne zna, kao što se ne zna koliki mu je imetak bio i gde je nestao posle njegove smrti.

Umro je pak u Zemunu 1810. i tu je i sahranjen. Žena ga je preživela, kako iz crkvenih protokola saznajemo dugo godina.

Vasilije Vasiljević

Ideje Vuka Stefanovića-Karadžića, oca srpske književnosti, izazvale su najveći otpor. Digoše se protiv njega popovi i kaluđeri i svi ljudi starijeg kova. Sam Stevan Stratimirović ondašnji arhiepiskop i mitropolit karlovački bio je neprijatelj Vukov. Čak i *Miloš Obrenović* knez Srbije nije dao da se ideje Vuka po zemlji rašire i ako je inače bio Vukov prijatelj i protektor. U tom velikom komešanju između starih i novih ideja, starih i novih ljudi, *izbio je u Zemunu trgovac jedan na površinu i pomogao da nove ideje pobede i nov pravac u književnosti uđe.* To je bio - *Vasilije Vasiljević*, čovek širokih prsiju, vedrog pogleda, prijatelj Srpstva, knjige njegove, prošlosti, književnosti i njegove budućnosti. Pored Vuka mora se uvek s poštovanjem i njegovo ime spomenuti.

On je bio Vukov pomagač i utirač novih puteva kojima je srpska književnost prošla. Vuk ga je poštovao i s njime dopisivao. Živeći povremeno u Zemunu, bio je tu često gost u kući Vasilija Vasiljevića, koji ga je kad je nužda bila i novčano pomagao. Vasilije Vasiljević bio je vrlo imoćan čovek i ova vrlina nije bila u korist samoga Vasilija nego i Vuka, koji se često u novčanoj nevolji nalazio. Tako je Vasilije Vasiljević jedan od radenika i pomagača Vukovih da se preinači stari pravopis, da se počne pisati narodnim jezikom i da se narodne pesme uzmu za primer toga narodnoga jezika. Vuk sam konačnu pobjedu nije doživio, ali ju je doživio Vasa Vasiljević, koji je Vuka punih petnaest godina preživio.

Znameniti ovaj Srbin rodom je i poreklom iz Zemuna, gde se 29. oktobra 1792. rodio. Od skromnih prilika digao se on vremenom, trudom i radom da je od prvih ljudi u mestu bio. U poslednjim godinama svog života bio je i jedan od najimućnijih u Zemunu. U mlađim godinama bio je jedan od najrevnosnijih skupljača predplate na Vukova dela i najodlučnijih propagatora za "j". Zbog toga nisu ga u patrijaršiji marili gde se debelo "jer" i stari pravopis jako cenio. Bio je dugo godina i školski nadzornik u Zemunu, pa se bavio i književnošću. Tako je napisao pripovetku "*Čudnovati događaji Karla II. kralja Engleske*" i "*Vojvodkinja Cerfandeka*". Obe naravno jotom.

Uz to je dopisivao sa svima znamenitim Srbima svoga doba, uvek pak čuvajući trgovinu i kontoar, koji mu je pomogao da bude i imućan čovek i narodni prijatelj i dobrotvor. Godine 1848. bio je jedan od prvaka pokreta u Zemunu. Šiljan je u Beč i ušao je u narodni odbor. Bio je u Temišvaru gde se radilo o organizaciji nove Srpske Vojvodine i vodio je u Beogradu kontrolu nad izdavanjem narodnih banaka.

Kad je 1866. trebala izlaziti "Zastava", on je kupio kauciju za list i skupio dosta novaca a i sam dao od svoje gotovine. U Zemunu je bio jedan od suosnivača štedionice zemunske (1868.) koja i danas postoji i čiji je predsednik dugo godina bio. Ostavio je i nekoliko hiljada za osnivanje jedne zaklade u Zemunu, kojom srpska crkvena opština i danas rukuje. U opšte je bio njegov život uspešan produktivan, pun ljubavi prema rodnom mestu, narodu srpskom i srpskoj književnosti. Vrlo je mali broj srpskih trgovaca onog doba, koji su takim uspehom na svima granama na kojima je stao, radili. Život Vasilija Vasiljevića mogao bi se uneti u naše školske čitanke kao primer nametnog i uspešnog rada.

Umro je 14. marta 1879. u Zemunu u dubokoj starosti od osamdeset i sedam godina. Za sobom je ostavio tri sina od kojih ni jedan nije muške dece ostavio. Familija Vasiljević u Zemunu je u muškoj liniji izumrla a njegov imetak za života sinova njegovi potrošeni. Na veliki primer tečenja, došao je veći neuspeh i jalovosti. U životu biva potonje češće nego prvo.

Dr. Đorđe Pantelić

Čudnovata je stvar da se život znamenitih ljudi i dobrotvora brzo zaboravi i da već druga i treća generacija ništa ne zna o njima i njihovim delima. Tit Livije, rimski istoričar, pripoveda, da su savremeni Rimljani o Spicionu Afrikanskom, koji je po Rimljane drugi punski rat onako sjajno pobedom na Zami skončao i Rim na dotle nepoznatu visinu digao, tako malo znali, ili što bi se danas reklo, za njega se tako malo interesovali, da nisu ni znali kad je umro.

Zemunski dobrotvor srpski dr. Đorđe Pantelić isto je tako prošao. Ostavio je srpsko-crkvenoj opštini više kuća i bio znamenit čovek, a već druga generacija o njemu tako malo znade, da bi se moglo reći, da se o njemu ništa ne zna. To je zahvalnost što je svu muku i trud svoj narodu ostavio.

Dr. Đorđe Pantelić bio je Sremac ali nije bio Zemunac. Rodio se u Grgurevcima na Fruškoj Gori, po svoj prilici u početku XIX. veka, oko 1801. ili 1802. godine.

Gimnaziju kao da je učio u Karlovcima a medicinu u Pešti, gde je i doktor medicine postao. U Zemunu se nastanio oko 1827. godine ili 1828. Ali je odatle prešao u Srbiju. Po jednoj verziji kao da je posle doktorata odmah u Srbiju prešao. U Srbiji su oko 1830. godine počeli prvi početci kulture. *Knez Miloš Obrenović u ovo doba postao je nasljedni knjaz Srbije*, pa je tražio dodira sa kulturom Austrije u kojoj je knez Meternih sada rukovodio istočnu politiku monarhije naše. Dovodio je lečnike iz Austrije i nameštao ih po Srbiji. Prvi je lečnik 1829. bio u Srbiji *dr. Jovan Stejić* iz Arada, koji je kod gospodara Jevrema, Miloševog brata namešten. Ali ga Miloš brzo uze sebi u Kragujevac, a na njegovo mesto postavi dr. Pačeka. Kada Stejić Kragujevac napusti i u Zemun se preseli, bude na njegovo mesto postavljen *dr. Mesarović* iz Iriga.

Sa ovim prvim lečnicima došao je u Srbiju i *dr. Đorđe Pantelić*, ali je tu malo ostao, po

kazivanju ("Javor" za god. 1882. str. 925.) samo jednu ili dve godine. U Srbiji je bio dakle valjda 1831-1833. Od onud se preseli natrag u Srem i nastani u Zemunu, gde je varoški lečnik bio i veliku praksu imao.

Dece kao da nije imao, što se vidi od tud što je testamentarno ostavio svoje *dve kuće u Zemunu*, jednu u današnjoj Molinarevoj ulici a drugu takozvanu "crvenu" ne daleko od magistrata, u zakladne svrhe. Ta zaklada i danas postoji i zove se "*Zaklada dr. Đorđa Pantelića*". Iz nje se daju siromašnim đacima stipendije i mnogi Zemunac je iz te zaklade pomoć dobivao. Danas je "crvena kuća" zbog ruševnosti porušena i na njeno će mesto doći veća i lepša. Zakladom tom rukuje srpska crkvena opština zemunska.

Dr. Đorđe Pantelić umro je daleko izvan Zemuna, godine 1854. ili 1855. u Beču negde. Njegov je kraj bio tragičan. Patio je od duševne slabosti i bolesti mozga. Radi lečenja odveden je u Beč u zavod za duševne bolesnike i onde je umro. Grob mu je nepoznat.

Ostavivši celu svoju zaradu Srbima u Zemunu, stekao je zasluga trajnih. U Zemunu je bila i jedna ulica, uz crvenu kuću, koja je njegovo ime nosila, ali je poružanjem njegove kuće nestala. U dvorani srp. crkvene opštine u Zemunu nalazi se njegov lik masnom bojom veštački izrađen.

Atanasije Karamat

Među najstarije zemunske familije može se danas pribrojati i *familija Karamat*. Kroz tri veka prolazi njeno ime istorijom grada Zemuna. U XVIII. veku došla je ona u Zemun, u XIX. zauzimala je ugledno mesto a XX. vek ušla je sa sedam muških glava. *Dimitrije Karamat* predak ove familije, doselio se u Zemun oko 1745. iz *Katranice južno od Bitolja u Macedoniji*. Neka nami nepoznata struja izazvala je u ovom mestu seobu Srbalja u Ugarsku. Ima porodica u Novom Sadu, Vukovaru i drugim mestima, koje svoje poreklo vode iz Katranjice. Većina je od njih došla je svestna svoje srpske narodnosti. I Dimitrije je došao iz Katranjice u Zemun. Sa sobom je doveo brata Atanasiju i više dece ili ih je ovde u Zemunu izrodio. Imao je kojekakvih petoro, od koje je *Jovan Karamat* najpoznatiji jer je od njega loza dalje nastavljena. Sam pak Jovan rodio se po svoj prilici u Zemunu. Od njega potiču: Atanasije, o kome ćemo govoriti, Marko, koji je neko vreme bio sekretar srpskog kneza *Mihaila Obrenovića* dok ovaj još nije bio vladar i Julijana udata za dr.Đorđa Mušickog direktora kontumaca u Zemunu, sinovca vladike Lukijana Mušickog koji je kasnije u Brodu kao lečnik umro.

Atanasije, brat Dimitrija iz Katranjica imao je također više dece, od kojih je *jedna pramajka današnjih barona Nikolića od Rudne*. Atanasijeva kći Elisaveta Karamat udata je bila na Nikolića spahiju od Rudne. S njome je ovaj rodio Jovana pl. Nikolića. *Ovaj Jovan Nikolić* imao je pak za ženu *Perku Obrenović*, kćer knjaza i vladara srpskog *Miloša Obrenovića*. Iz braka Jovana Nikolića i Perke Obrenović rođen je kasniji baron Fedor Nikolić, vlastelin Rudne, koji je pre više godina umro.

Atanasije Karamat, sin Jovanov, najznamenitiji je iz loze u XIX.veku. U svoje vreme igrao je znatnu ulogu i bio 1848. *minister finansija novoosnovane Srpske Vojvodine*. Rodio se u Zemunu

17. juna 1821 - u mladim godinama učio je sve onda postojeće škole u Zemunu a kao mladić od 18 godina odveden je 1838. godine u *Beč, da sluša trgovačke i tehničke nauke*. Na ondašnjoj Bečkoj politehnici slušao je u trgovačkom odeljenju komercijalne discipline a u istima položio ispite sa odličnim uspehom, kao što smo se na do danas sačuvanih svedočaba uverili. Godine 1840. vratio se u Zemun gde se odao trgovini. Trgovačka kuća Atanasija Karamate bila je u to doba pored kuće Vasilija Vasiljevića vrlo ugledna. U kući u karamatinoj ulici, bilo je familijarno sedište. Kuća ta i danas postoji u istoj formi kao i onda, ne daleko od sv. Nikolajevske crkve. Zidana oko 1750. Došla je u to doba u ruke Dimitrija Karamate i u njoj je 1788. godine odseo za vreme rata s Turcima Car Josif II. Golemi crni austrijski orao koji je u to doba u jednoj odaji utvrđen i danas u prvom spratu stoji.

U toj kući zatekla je 1848. buna Atanasija Karamatu. Kad je praviteljstvo novo ponikle Srpske Vojvodine u julu 1848. osnovano, izabran je od istog Atanasije Karamat za "kasira" ili po današnjem za ministra finansija. To se vidi iz "assignate" od 13. Avgusta 1848. godine po kojima su potpisani desno kao predsedatelj vojvoda *Jovan Šupljikovac* a levo *Atanasije Karamat*.

Ove assignate imale su punu vrednost austrijskih banknote i primane su za gotovo za celo doba mađarske bune u ime plateža. Objavom od 10.(22.) decembra 1849. Povučene su assignate iz cirkulacije. Određeno je sistematično povlačenje i izdavane su mesto istih nove austrijske banke. Isplate je početa 1.(13.) decembra 1849. a svršena je 31. januara (18.) februara 1850. godine. Tim danom prestao je obračun sa finansijama Srpske Vojvodine. Austrija je priznala račune Srpske Vojvodine i preuzela ih na sebe.

Povlačenjem assignata iz prometa prestala je i funkcija ministra finansija, Atanasije Karamate. Obračun sa finansijskim vlastima u Temišvaru razrešio je i srpsku finansijsku upravu daljih obveza. Godina 1850. bila je godina opštih obračuna. I Srpska Vojvodina je obračunala. Za nju je obračun izveo njen ministar *Atanasije Karamat*.

Posle bune nastavio je Atanasije Karamat trgovinu. Bio je ministar finansija od dvadeset i sedam godina i bio oženjen sa *Anastasijom Živanović* iz Sremskih Karlovaca. Ostavši udovcem, oženio se po drugi put sa Marijom Jovica iz Šikloša. Njom je došao u srodstvo sa porodicom Stratimirovića. Marijin brat uzeo je za ženu devojku iz kuće Stratimirovića. Njome su došle u rodbinske veze kuće Mušicki i Stratimirović. U to doba bili su već umrli i mitropolit Stratimirović i vladika Mušicki, koji se nisu trpili za života.

Posle njihove smrti dodirnuli su se pak živci protivnika i ako u velikoj daljini u kući-Karamate u Zemunu.

Atanasije Karamat bio je inače posle bune član varoškog zastupstva po ondašnjoj organizaciji. Bio je takozvani "spoljašnji savetnik". To je značilo po današnjem varoški predstavnik. Imao je čak uticaja i u srpskoj crkvenoj opštini. Ovaj deo njegovog života kao ni udeo njegovog oca Jovana u poslovima srpske crkve opštine nije dovoljno objašnjen. Ali je izvestno da je Atanasije Karamat bio organizator finansija Srpske Vojvodine, koje su po sudu njegovih savremenika bile vrlo uređene. Potrebe srpske vojske bile su podmirivane i izdatci njeni mali. Srbi su o svom trošku 1848. i 1849. vodili sa Mađarima rat. Kad je Atanasije Karamat u Temišvaru 1849. ili 1850. sa ondašnjim komandujućim austrijskim generalom Majerhoferom obračunavao rekao mu je ovaj "Moram priznati, da je rat Srpske Vojvodine za Austriju bio najjeftiniji."

Posle smrti Atanasije Karamate 11. aprila 1868. (umro je u Zemunu) ostala je njegova udovica *Marija rođ. Jovica* sa četvoro malodobne dece. Od ove dece troje su u životu. Najstariji *Konstantin* je profesor ovdašnje gimnazije. Jovan je direktor zemunske štedionice i član up. sabora. Stevan direktor filijale srpske banke u Budimpešti, dočim je najmladji *Ozren* kao artiljer. kapetan ovde u julu 1912. umro. Stevan je otac tri muškarca i jedne kćeri, dočim je udova Atanasije, gđa Marija Karamat u potpunom telesnom i duševnom zdravlju.

Joakim Vujić

Za seobe naroda zna se , da one nisu izvedene usljed nekog razmišljanja i u nameri da se nađe bolja egzistencija i plodnija zemlja za život . One su izvedene bez određenih motiva i društvene organizacije, bilo vojene bilo politične. Sprema za putovanje i tumanjenje izvršena je nesvestno pod pritiskom prilika i okolnosti, koje nisu imale veze sa voljom pojedinaca. I kod pojedinih ljudi biva u malom, što biva u velikom kod naroda. Počnu tumarati po svetu ne znajući zašto. To se opaža i kod nekih naših književnika. Po svetu su tumarali na veliko *Jovan Rajić, Dositej Obradović, Vićentije Rakić, pa i Joakim Vujić.*

Naročito se u putovanju odlikuje *Joakim Vujić*, koji je za dugog svog života bez sumnje prešao oko 10.000 kilometara po današnjem merenju. Prevazišao je i Rajića i Dositeja - u državni puti. A za puteve je tako isto malo bilo motivacije kao i kod seobe naroda.

Rođen je u Baji 9. Septembra 1772. Slušao je u mađarskoj prava i filosofiju godine 1795. Polagao je i ispite. Ali se Vujiću nije sedelo. On nije bio za život u sobi nego za putovanje, pa se već iduće godine vinuo u svet ne imajući ni programa ni naročite ciljeve. Putovao je kroz Hrvatsku za Trst. Ali je došao samo do Karlovca i Zagreba. Zatim se opet vratio u Baju. Odmah za tim ode u južnu Ugarsku i stane učiteljovati u Futogu i Srpskom Bečeju. U oktobru 1801. napusti školu i krene se po drugi put za Trst , gde u kući bogatog trgovca Antonija Kvekića dobije mesto za vaspitača. Tu nauči francuski i talijanski. Za vreme školskih ferija išao je u Mletke i putovao po celoj Italiji.

Po povratku u Trst napusti službu i stupi na lađu Kvekića kao pisar. I sa ovom je putovao u Moreju, Arhipelag, duž obale Male Azije, zatim u Carigrad po Crnom moru čak do - Krima. Odavde se vratio u Solun i Grčku a odatle u Afriku gde je na Nilu bio. Ako je istina , imala je njegova lađa borbu s gusarima i druge doživljaje.

U ovom razdoblju, napisao je on mnogo dela, koja je kasnije štampao. Vrativši se s puta ovog tumarao je *koje kuda i najposla došao u Zemun da stupi u službu Karađorđevića.* Možda je ovaj podhvat oslidio Vićentije Rakić, koji je u doba kada je Vujić živeo u Trstu, tu bio paroh. Ali god. 1806. kad je u Beograd došao, potreba za naučenjacima nije bila još velika. Zato ostade Vujić u Zemunu gde primi učiteljsku službu. I tu se bavio *književnošću i školom blizu četiri godine, do 1810.* Neoprezan u kazivanju svojih nazora, zadesila ga velika nezgoda. Osumnjičen da je počinio izdaju, biva zatvoren i protiv njega povedena stroga istraga koja je trajala oko po godine. No najposle se ustanovi da nije kriv i bude pušten.

Ali ga policija protera iz Zemuna u Bajju. No tu mu se nije svidelo. Ode opet u Peštu a od tuda u Sent - Andreju za učitelja, sada za učitelja latinskog jezika, i tu se nekako oženi. Brak ovaj pak nije dugo trajao.

U Sent Andreji ostao je Vujić do 1823. I sad na njega opet navali žudnja za putovanjem. Dođe u Beograd, ode u Kragujevac knjazu Milošu i *od onud opet se vrati u Zemun u proleće 1824.* Došav u veliku novčanu nevolju, nagovara ga ondašnji srpski učitelj Vasilije Jovanović da daju predstave što Vujić poslušao. Davano je nekoliko njegovih komada koji su neopisano dobro primljeni. *Tako postade Zemun kolvka srpskog narodnog pozorišta, srpske komedije i drame a Joakim Vujić otac jedne i druge.*

Jovan Subotić

Jovan Subotić pripada episi političkog i literarnog preporođaja srpskog naroda u zemljama ugarske krune. U toj episi igrao je on znamenitu ulogu i kao književnik i kao političar i kao osnivač i kao pomagač. Njegove su zasluge na svakom polju trajne. I ako nije ni na jednom mestu bio baš prva osoba ali je odmah do one stajao a to je samo po sebi već velika zasluga. Kad bude jednom govora o *dogadajima i istoriji evr. naroda u zemljama ugarske krune u XIX. veku*, njegovo će ime s istima spojeno biti. I Zemun je tom prilikom u dobiti. Svoje poslednje dane, upravo više godina konca svog života, proveo je Jovan Subotić u Zemunu. U to doba bio je predsednik sr. crkvene opštine zemunske i tu umro 28. Januara 1886.

Po rođenju je Jovan Subotić Sremac. U selu Dobrinici, kod Rume, ugledao je on kao sveštenečki sin sveta 30. Januara 1817. Postao je vrlo mlad doktorom prava i *filosofije* a već kao mladić od 20 godina izdao je zbirku svojih pesama pod imenom „ Lira“. Od godine 1843. pa do 1872. Napisao je on mnoštvo stvari većinom originalnih poslova koji su u dvajest knjiga sveta ugledali.

Od tih radova su lirske pesme, episi, dramati i tragedije. Radio je pak i na *pedagogiji*, uredivši čitanke za srednje škole. Bio je pak i *upravni činovnik*, (podžupan sremski) a od 1864. član vrhovnog sudišta (septemvirata) u Zagrebu. Kad je 1867. bio na sveslavenskom kongresu u Moskvi, bio je posle svog povratka bez ikakve istrage iz službe odpušten. Na *srpsko crkvenom saboru u Karlovcima* od 1869 - 1874. bio je pored dr. *Svetozara Miletića* jedan od prvaka ondašnje narodne stranke. Na ovim se saborima on odlikovao velikim govorima. Njegov govor o predsedništvu sabora (1869.) jedan je od najdužih i najboljih govora onog doba. Osim toga je od 1872 - 1874. uređivao list „Narod“ koji je u Novom Sadu izlazio. Ovo doba Subotićeva bavljenja u Novom Sadu vrhunac je njegovog književnog, političkog i pravnog rada. Njegov uticaj u to doba u javnim srpskim stvarima bio je velik i pretežan. *On je patrijarha Ivačkovića god. 1874. Kad se nov patrijarh birao, našao i njegovom izboru doprineo najviše*, kao što je u to doba bio i kod „Matice Srpske“ u Novom Sadu i kod narodnog pozorišta od najvećeg upliva.

Moglo bi se reći, da je njegov prosvetni poziv na život srpskog naroda bio presudan, kao što je s

druge strane upliv dr. Svetozara Miletića na političan život bio merodavan. Doba takmačenja ova dva narodna prvaka bilo je od najvećeg uticaja na ceo život srpskog naroda i na kasniji njegov umni i političan pravac.

Posle odlaska Subotićeva iz Novog Sada i seobe u Osijek, gde je advokaciju otvorio, izgubio je on uticaj na narodnu borbu i događaje u takozvanoj Vojvodini. Prešao je bio vrhunac svog života i svojih uspeha. Njegova produktivnost bila je nezatna, pogotovu kad je 1875. izabran u dobrinačkom srezu za hrvatski sabor. U hrvatskom saboru bio je sve do 1886. u kome je razdobju bio i dvaput biran u ugarski sabor. Ali je u doba ova položaja igrao samo pasivnu ulogu. Njegova se reč retko kad čula a kad se čula, nije bila ni presudna ni od velikog značaja.

Godine 1884. Preselio se Subotić u Zemun, gde je advokatsku pisarnu u kući Gliše Petrovića u glavnoj ulici („ kod Zmije“) otvorio. Tu su se oko njega mlađi ljudi prikupljali i Subotić je imao običaj da pripoveda iz prošlih vremena u kojima je on jedan od prvih bio. Tu je napisao i svoje uspomene, koje je kasnije Matica Srpska izdala, i tu kako već spomenusmo umro. U Zemunu je u to doba bio njegov sin dr. Vojislav Subotić varoški fizik. Ceo svoj književni i politički odsek (1865 - 1886) bio je po broju političara, književnika, pesnika, pravnika i medicinara koji su u njemu ponikli vrlo značajan i odličan. *Politika do duše nije urodila velikim plodom ali se nacionalna svest i politička volja u najvećoj meri razvila.* Toliko darovitih ljudi nisu u jedan mah imali svi drugi slavenski narodi na jugu zajedno. To je bila era „ Omladine ’’, puna poleta i duha, ali oskudna u programu , strpljenju i političkoj umerenosti. Ovu je petonju reprezentirao dr. Subotić ali su uspesi njegovi bili negativni. Miletić mnogo darovitiji i agilniji zastupao je čisto nacionalni pravac, bez obzira na teškoće, koje se nisu mogle savladati i koje ni do danas nisu mogle savladati i koje ni do danas nisu savladane. To je najbolje vidljivo na pr. crkv. autonomije, koja je danas u ruševinama.

U Zemunu je bio Jovan Subotić, kako je već rečeno, kad se ovde doselio, predsednik srpske crkvene opštine. *Kao član srpskog narodno - crkvenog odbora, bio je on pak više puta biran u Zemunu* i u saboru sedeo kao član za Zemun. To je bilo baš onda, kada je bio na vrhuncu svoga rada na istom saboru i kada je ona velika borba odpočela sa jerarhijom, koja i danas nije svršena. Vođa je ondašnje klerikalne stranke bio arhimandrit manastira Grgeter, German Anđelić, kasniji Patrijarh Srpski. Protiv njega i njegove stranke bio je ovaj veliki Subotićev govor u saboru naperen.

Subotić nije doživeo kasniji raspad stranaka i preokret u crkveno narodnom životu, a u tišini u Zemunu kao da se poslednjih godina svog života za javne stvari nije interesovao. „

Iguman Vićentije Rakić

Zemunskom trgovcu Vasiliju Rakiću nije se sedilo za tezgom. Kad bi koju knjigu našao (a u njegovo doba nije bilo) pročitao bi ju od korice do korice. A bio je i bogomoljac a i rado išao u crkvu u kojoj je često služio prota *Vasilije Ostojić* a posle njegove smrti *David Georgijević*. Odlazio je i u obližnji manastir Fenek u kome je bio iguman Sofronije Stefanović. Vasilije Rakić bio je pobožan čovek i crkva mu je bila duševna potreba. Možda ga je žena ukoravala da se ne

drži aršina i tezge nego tumara po crkvama i manastirima. Godine 1785. ostade udovac i ova ga nesreća otuđi sa svim od trgovine. Rasproda dućan i ode u Fenek da se oda manastirskom životu. Igumam Sofronije primio ga radostno i izvestio mitropolita *Mojseja Putnika*. Mnogo nije trebalo i od mitropolita dođe dozvola da ga može zakaluđeriti. Iguman ga postrize i nareče ga imenom *Vićentije*. To je bilo 9. Aprila 1786. Dana 5. Jula 1786. dobi čin sveštencički. Sam budimski vladika Stevan Stratimirović služio je službu. I od tog doba živeo je Rakić u Feneku, s kratkim prekidom u Šapcu gde je sveštenika jednog zamenjivao. Posle smrti fenečkog igumana izabra bratstvo Vićentija Rakića 9. Januara 1796. za svoga igumana. Pravo je radio. Rakić je bio u to već neki književnik. U Šapcu je napisao pobožnu pesmu "*Život Aleksija čoveka Božijega*". Ali prosto bratstvo manastira Feneka nije znalo da svoga igumana ceni mnogo zađevice nagoniše ga da posle trinajst godina bavljenja u Feneku, manastir napusti i u Trst ode gde je onda za crkvu Sv. Spiridona bio sveštenik potreban. U Trstu je Vićentije Rakić našao što mu je bilo potrebno. Miran život, poštovanje, ugodan položaj i dobru zaradu. U Trstu bilo je onda mnogo bogatih srpskih i grčkih familija u kojima su mu vrata u svako doba bila otvorena. Tu ostade punih jedanaest godina. Uz mali posao i dobar život odaće se crkvenoj književnosti. Životom u Trstu postade srpski književnik i uđe u književnost u kojoj lepo mesto zauzima. Izašao iz tezge i ušao u manastir, izašao iz manastira i ušao u književnost. S ovo nekoliko reči mogao bi se obeležiti ceo njegov život.

Za vreme svoga bavljenja u Trstu napisao je Rakić:

1. "*Istorija manastira Feneka*", Budim 1799.
2. "*Žertva Avramova ili sobesedovanje grešnika s bogomateriju (s grčkog)*" Budim 1799. (više izdanja)
3. "*Cvet dobrodetelji (s grčkog)*" Budim 1800.
4. "*Pravilo sv. Spiridona*" Venecija 1802.
5. "*Žitije Jeveitija Plakide i svetoga Spiridona čudotvorca (u stihovima)*" Budim 1803.
6. "*Žitije prekrasnoga Josifa (u stihovima)*" Venecija 1804.
7. "*Istorija o razaranju Jerusalima i o vzjatiji Konstantinopolja*" Venecija 1804.
8. "*Lestvica imustaja pedeset statnenej*" Venecija 1805.
9. "*Čudesna presvetija Bogorodica (s grčkog)*" Venecija 1808.
10. "*Žitije Vasilija Velikoga (stihovi)*" Venecija 1808.
11. "*Pripovedi za nedelju i praznike*" Venecija 1808.
12. "*Besednik iliričesko-talijanski*" Mletke 1810.
13. "*Beseda o duvanu*" Venecija 1810.

Ne znamo iz kojih je razloga Vićentije Rakić lep i ugledan položaj u Trstu napustio, gde se toliko književnošću bavio. Možda ga je vuklo srce u Srbiju iz istih razloga sa kojih je došao Dositej Obradović u Beograd. Napustivši Trst dođe u Beograd gde postade 1811. profesorom na novoosnovanoj bogosloviji. Posle sjajnih pobeda počeo je politički preporođaj. Tu ostade do propasti Srbije 1813. godine, gde je napisao "*Kratkov nastavljenje svjašćenika i vjat sloves, sačinenoe Vikentijem Rakićem, proigumanom manastira Feneka, Djelano v Bjelgradje vo ljetu 1812.*" Iz Trsta je Rakić došao u Fenek, tu se kratko vreme bavio i onda u Beograd prešao. Iza propasti Srbije nastanio se stalno u Feneku gde je postao proigumanom i napisao "*Žitije Stevana Prvovenčanoga*", koji je u Šapcu još počeo. Kao što se vidi život je Rakićev bio produktivan.

Bio je bez sumnje najznamenitiji iguman manastira Feneka, i valjan bogoslovski književnik svog doba. Rodio se u Zemunu 1750. a umro u Feneku 29. marta 1818.

Vuk Stefanović Karadžić

O Vuku kao znamenitosti srpskoj u Zemunu govoriti izgleda malo čudnovato. Karadžići su poznato bratstvo plemena Vasojevića koje je kasnije prešlo na teritoriju Drobnjaka odakle su se Vukovi preci preselili u Tršić. Vuk se rodio 26. oktobra 1787. godine u Tršiću u Rađevini ne daleko od varoši Loznice u Srbiji, a umro 1864. Osim toga niti je u Zemunu postalo kakovo njegovo važno delo, niti tu začeta kakva odlučna misao njegova.

Ali je Vuk u Zemun dolazio u svome životu vrlo često, tu se rado bavio i po *kad što je izgledalo to bavljenje tako, kao da je Vuk stanovnik zemunski*. S njime je bivala i njegova porodica koja je po kad što Vuka mesecima čekala u Zemunu, dok se on u Beogradu bavio ili po Srbiji putovao. Po pripovedanju pok. Ignjata Vasiljevića, sina Vukova prijatelja zemunskog Vase Vasiljevića, stanovao je Vuk sa porodicom u Zemunu dugo vremena u staroj lutrijskoj ulici br. 151. *sadašnjoj rimskoj ulici* kod jedne nemačke udovice. Te kuće, porušene su 1856. godine i na mesto njih je podignuta sadašnja na sprat br. 7. Da su pak stare dve kuće identične sa sadašnjom u rimskoj ulici br. 7 ustanovio je stari Toma Turinac.

Cele godine 1831. živela je Vukova porodica u Zemunu, dok se Vuk u Beogradu nalazio. Ali je život ovde bio nesnozan i zagušan. Miloš je po Vlaškoj kupovao spahiluke, dok je narod bio raja kao i pod Turcima. I Vuk i svi bolji ljudi u Srbiji gledali su ono što se zbiva sa strahom i negodovanjem. I Vuk se odlučio prvi da u Beograd ode. U polovici oktobra 1831. godine *pređe on u Zemun sa namerom da se u Beograd više ne vraća*. I tu u istinu ostade, živeći vrlo čemerno i oskudno. Šiljao je pisma i molbe Milošu da mu dade penziju, da može bezbrižno na knjizi raditi, ali od Miloša nikačan iber ne dođe. Tadi ta Vuk reši da Milošu dobru lekciju očita i da mu sve kaže što mu u Srbiji niko nije smeo reći. Miloš je stojao pod uplivom Vukovih neprijatelja a od ovih nikad nije moga pravu istinu, šta se u zemlji misli, čuti.

Posle dugog oklevanja i razmišljanja pošlje najposle Vuk svoje dana 18. aprila 1832. datirano pismo u avgustu Milošu. U njemu je sve bilo kazano bilo što se može reći i Miloš je najneugodnije bio dirnut.

Da je Vuk bio u to doba u Beogradu mesto u Zemunu, život bi mu bio u opasnosti. Tako je Miloš iz usta svog prijatelja prvi put čuo što dotle nije znao ili držao da drugi ne vide. Sistem njegove uprave bio je žigosan.

No Miloš ovu uvredu ne htjede da podnese. Odmah posla sutra dan 16. avgusta u Zemun svoje poverenike da se s Vukom objasne. Poverenici ili politični sekundanti Miloševi bili su *Aleksa Simić, Panta Hadži-Stoilu i Cvetko Rajović*. Sva trojica dođoše u zemunsku parlaturu (u današnjem parku zemunskom gde se izlazi iz parka prema jugu) i tu se s Vukom međusobno nagrdiše i ispljuvaše. No s tim se stvar još ne svrši. Miloš se obrati general komandi u Varadin i zahte da se *Vuk iz Zemuna udalji*. Obedio ga je da je "opasan za mir u i red u zemlji". I general

komanda naredi Vuku da se iz Zemuna seli. Vuk morade s porodicom Zemun napustiti i odseliti se u Budim. To je bilo 18. septembra 1832. Razume se da je otišao tužan i neveseo, jer je u Zemunu imao mnogo prijatelja koji su svaki čas sirotom Vuku novčano i inače u pomoć priticali, docem toga u Budimu nije bilo. U osveti išao je Miloš tako daleko da je počeo na tome raditi da Vuk izgubi i rusku penziju, ali do toga nije došlo (Letopis M.S. br. 252. str. 55-108).

No ovo neprijateljstvo nije dugo trajalo. Vuk i Miloš se izmiriše, i Vuk dobi od Miloša malu penziju. Ali kad Miloš iz Srbije morade otići (12. aprila 1839.) ostade Vuk opet bez srpske penzije. Ali kada i u Avgustu 1842 i knez Mihailo morade Srbiju napustiti i nova Karađorđeva dinastija u zemlju dođe, *otpade penzija ponovo*. Novo praviteljstvo pak o penziji ne htjede ništa znati, jer je Vuk bio pristaša Obrenoviću.

Usljed toga se i Vuk jače priljubi Milošu Obrenoviću, šta piše godine 1843. *doje u aprili po novo u Zemun, tu se nastani i stade za Miloša agitovati*. Ta agitacija nije uspela. Kad su Karađorđevići 1859. Srbiju napustili, bio je i Vuk star i nije više bilo potrebe da iz Zemuna nove akcije počinje.

Ali je jedan deo života proveo u Zemunu, i time i Zemun upleo u istoriju srpske književnosti i događaje koji su na to uticali.

Prota Vasilije Ostojić

Jedan od putnika koji je 1578. kroz Zemun putovao, pripoveda, kako je u Zemunu zatekao Srbalja koji su imali blizu Dunava malu crkvicu, *koja je slamom pokrivena bila*. To je bilo onda, pa i danas sv. Nikolajevska crkva. Dakle je već u polovini XVI. veka bilo sveštenstva u Zemunu. Ko su pak onda bili popovi, koje je podeljenje u Zemunu bilo i kakvi su onda sveštenici u Zemunu bili to se ne zna. U to doba bili su gospodari Srema i cele Ugarske Turci, u Budimu residirao je turski paša, *a u Zemunu negde u donjoj varoši kakav Mustafa ili Hasan kao kadija*. No iz tog mračnog doba sačuvalo se malo što. Šta više blizu dve stotine godina ne zna se ništa skoro. I što se znade, to su sitni odlomci. Tek u polovini XVIII. veka ima boljih podataka, ali su i oni oskudni. Zna se toliko da je oko 1766 bio zemunski prota *Vasilije Ostojić*.

Vasilije Ostojić bio je dakle zemunski prota za vreme mitropolita Pavla Nenadovića. Gde je pre toga bio parohom, kad je u Zemun došao i odakle je po rođenju bio, nije poznato. Možda je bio Zemunac ili iz okoline, *jer i u Zemunu i u okolici ima porodica po prezimenu Ostojić*.

Da je za vreme mitropolita Pavla Nenadovića bio zemunski prota, proizilazi otud, što je kod izbora Jovana Georgijevića, *bio na karlovačkom saboru kao prota*. Arhiepiskop i mitropolit Pavle Nenandović umro je naime 15. avgusta 1768. a sabor za izbor novog mitropolita bio je sazvan za mesec avgust 1769. dana 27. Avgusta 1769. obavljen je izbor i na ovom izabran je za mitropolita Jovan Georgijević. Na tom izboru bio je zemunski prota Vasilije kao član i glasao po svoj prilici za vršačkog vladiku Georgijevića, koga arhimandrit Jovan Rajić dosta crnom bojom opisuje.

Izgleda da se prota Ostojić nije zdravo isticao, a kao i da vremena za to nisu bila. Doduše on je

bio zemunski prota više od dvanaest godina (oko 1766-1780) , ali to je bilo doba opšte evropske stagnacije, te nisu ni zemunski Srbi mogli napredniji biti. Tek se za njegovog života ništa nije zapamtilo, što bi mu ime sačuvalo. Ima crkveni protokola iz godine 1774-1778. gde je i on podpisan ali to su čisto računске stvari, iz kojih ništa ne razabiramo, što bi pamtenja vredno bilo. Umro je u Zemunu 1780. a godinu dana posle njegove smrti postavio je mitropolit Mojsije Putnik za zemunskog protu *Davida Georgijevića*, koji je za vreme Ostojića bio zemunski paroh. Protu Ostojić služio je dakle u Zemunu za vreme mitropolita Pavla Nenadovića, Jovana Georgijevića i Vićentija Jovanovića Vidana. Za njegovo vreme bio je kasniji znameniti fenečki iguman Vićentije Rakić zemunski trgovac i izdata je po carici Mariji Tereziji takozvana deklaratorija od 16. juna 1779. koja delimično i danas vredi, a kojom su mnoge stvari u našoj crkvi u zemljama ugarske krune uređene. Pre ove deklaratorije uveden je jedan regulament (pravilnik) od 29. septembra 1770. koji je od strane srpskog naroda naišao na veliki otpor. Taj je regulament onda izvan kreposti stavljen i uvedena deklaratorija (*Rescriptum declaratorium illiricae nationis*) od 16. juna 1779.

Protu Vasilije Ostojić bio je dakle savremenik i svedok prvih uredaba naše crkve koje na žalost još ni danas nisu okončane. Nekako u njegovo doba počeo se deliti sa svim stari odsek naše autonomije od novijeg doba, koje je počelo pod mitropolitom Mojsijem Putnikom. To je bilo na političkom polju. Naši sabori *izlaze iz crkvenog okvira na polje narodnih interesa*.

Sava Davidovac

U jesen 1884. doselio se u Zemun jedan visok, krupan i herculeski građen čovek. Tražio je zgodan stan za sebe, suprugu i kćer, a jer nije mogao stan kako je želeo naći, uzeo je gotovu kuću u ulici " *Dvanajest Apostola* " , današnjoj " Gundulićevoj ulici" i postao odmah tako i posednik u Zemunu. U Zemunu se tada govorilo, da se među građanima nastanio jedan carski pukovnik i da tu želi stalno ostaniti. Čovek ovaj bio je carski obrstir *Sava Davidovac*. Godine 1885. poznavao ga je ceo grad. Kad je nosio vojničku uniformu, upadao je u oči sa svoje veličine i svoga vojničkoga držanja, a kad se bacio u civilno odelo, čudili su se ljudi zašto ne nosi vojničko runo. Lovački pas ga je pratio uzastopce. On je bio znak da i pukovnik nije daleko. Na onda glasan razgovor i zastajanje često da se s mimoprolazecima razgovori i pozdravi.

Sava Davidovac je u istinu bio redak čovek. Hrabar vojnik i isustrašim u bitci, učen i poznavalac svetske književnosti, dobar sin svoga naroda, iskren prijatelj, valjan otac lično mio i simpatičan, lovac, zanatlija i umetnik. U dokolici bavio se stolarskim poslom i imao sve sprave stolarske. Znao je i Gabelebergerovu stenografiju. Poznavao je i mnoge savremenike, voleo je Vuka Stefanovića Karadžića, bio drug pesnika Preradovića i dopisivao sa vladikom *Strosmajerom i istorikom Ilirijanom Ruvarcem*. Čitava dopiska s jednim i drugim nalazi se u narodnoj biblioteci u Beogradu. Patrijarh German Anđelić, cenio je svojstva Savina i čitao po kad što i za savet a patrijarh Đorđe Branković prizivao ga na doček i razgovor.

Za vreme talijanskog rata 1859. bio je u garnizonu u Poli, a 1866. bio podpukovnik i u bitci kod *Konigreca*. Kada zapovednik njegove regimente obole Sava Davidovac komandu uze i povede

istu kroz kišu od đuladi napred. I kada konj, pod njim pade, uzjaha Sava Davidovac drugoga konja i zapovedi juriš na neprijatelja.

Takav je bio i kao vojnik u Italiji 1848. U bitci kod Oitanjana (19. aprila 1848.) odlikovao se Davidovac neopisanom hrabrošću i dobio veliku srebrnu medalju za hrabrost. Teško ranjen dođe kući ali se 1849. prijavi vojvodi Šupljikcu, koji ga u Srem pošalje. U bitkama kod Varadina i Karlovaca, pokazao je da se ničeg ne boji. Dana 24. aprila 1849. postade kapetanom, *ne bivši više od dvadeset i tri godine star.*

Pošto se buka utiša, bude namešten za kapetana u Pazarištu u Liki, kasnije u Brlogu, Nemcima, Vinkovcima, Surčinu u Sremu i drugim mestima. Godine 1864. postade majorom u Petrinji a te godine izabran za *srpski narodni sabor u Karlovcima*. Onda se sabor sastojao iz 25 sveštenickoh zastupnika, 25 vojničkih i 25 iz građanskog reda. Sava je bio zastupnik iz vojničkog reda. *Saboru je predsedavao komandujući general u Zagrebu Josif Filipović.*

Razume se da su delegati iz vojničkog staleža morali slušati kao vojnici šta predsednik želi ili bolje-zapovedi. Na ovom saboru predložio je Davidovac, da se veliko imanje Saris (2000 jutara) oduzme bačkom vladici i na dohodaka istog udene dotacija episkopa a *svakom dade jednaka plata od 12.000 forinti*. Taj je predlog primljen pa je i danas još podloga episkopske dotacije u Karlovačkoj mitropoliji. U glavnome slušao je Davidovac "komandu", ali je bilo momenata kada je radio po svojoj volji i protiv naredbe komandujućeg-saborskog predsednika. Kada jednom general Filipović izda naredbu kako će vojnički zastupnici glasati, izjavi Sava Davidovac *da on tako neće glasati i da mu je merodavno ono samo što on drži je srp. crkvi korisno i dobro*. I tako su radili on, njegov brat od strica Isa Davidovac, podpukovnik Čudić i kapetan Knežević. Glasali su naime sa narodnjacima, koje je Miletić predvodio.

General Filipović je ovu nepokornost s mesta ministru vojnom u Beču javio. Ali se nije smelo za moment ništa javno činiti. Sava Davidovac i drugovi dokazivahu predsedniku da on kao katolik ne može njima *pravoslavicima* zapovedati u verskim stvarima. Najposle ovi tu nisu soldati, nego narodni zastupnici u uniformi. Filipović je u sebi besneo, a u Beču predložio kaznu. Kada se posle izbora patrijarha *Samujila Masarevića*, sabor 15. jula 1865. razide, dođoše u svoje garnizone i narodni poslanici.

Inače je rođen Sava Davidovac 6. maja 1826. u Titelu od oca Mihaila i matere Ruže Milinković. Otac mu je bio kapetan koji je 1815. bio na Rajni i u Lionu. Vojničke je škole Davidovac učio u Titelu, a kasnije bio premešten kod premeravanja krajiških šuma u Sremu kao kadet.

Davidovac je bio čovek retkih vojničkih, građanskih i društvenih vrlina. Imao je da bogme i nešto mana. Ali i Plutarh tvrdi, da njegovi junaci niti su sasvim savršeni ljudi niti da savršeni smedu biti. Ima njega na najlepšim karakterima .

Emilija Davidovac preživela je svoga muža skoro devet godina i u Zemunu umrla 27. juna 1911. Sava Davidovac umro je u Zemunu 24. januara (6. februara) 1903. dočekavši starost od 77 godina.

Protopop Joko Špadijer

Špadijeri, bratstvo u cetinjskom Donjem Kraju, Brčelima (Bratonožići) i Limljanima. Po Jovanu Erdeljanoviću preci današnjih Špadijera, „doselili su se u svoja današnja naselja još u 15. vijeku”. Erdeljanović zatim kaže: „Pojedini Špadijeri pominju se još u 17. vijeku. Tako npr. 1679. godine jeromonah Mihailo Špadijerović od Cetinja, a 1693. godine pop Rajko Špadijer sa Cetinja”. U novosadskom „Javoru” za 1881. godinu, piše: „Špadijeri iz Novog Pazara pod Stefanom Crnojevićem, koga mještani prozvaše po dugoj sablji ŠPADI, koju o pojasu nosaše Špadijer, te se eto po tome davnašnjem nadimku i danas tako prozivaju”. Pored nekoliko knezova, barjaktara i plemenskih kapetana, jednog serdara i senatora, koje je Crnoj Gori dalo ovo malo bratstvo, sa svega deset domova, imalo je i deset sveštenih lica. To su: jeromonah Mihailo Špadijerović, pop Rajko Špadijer, pop Stefan, savremenik vladike Save i Vasilija; pop Luka Šćepov, kaluđer u doba Svetoga Petra; Vukac Nikčev, kaluđer u Čeliji Dobrskoj, gdje je i sahranjen; pop Luka Markišin, desetar Gvardije i Njegošev savremenik; pop Jovan, kapetan perjanički, savremenik Svetog Petra, Njegoša i knjaza Danila; protopop Joko Ivanov, dvorski sveštenik; pop Filip Jokov, perjanik i pop Đuro Jokov. Jovan Erdeljanović, u vezi iseljavanja Špadijera iz Donjeg Kraja, piše: „Špadijeri znaju za svoje iseljenike u Crmnici. Ja sam ih zaista tamo našao, u plemenu Limljanima, i rekli su mi, da je njegov predak došao u Limljane prije blizu 200 godina (dakle početkom 18. vijeka), kamo je zajedno sa bratom dobjegao od krvi”. Prema legendi, jedan od braće ostao je u Limljanima, a drugi se doselio u Gornje Brčele. Ugledna crnogorska porodica Špadijer iz Donjeg Kraja kod Cetinja, dala je čitavu plejadu zaslužnih ljudi, slobodara, junaka i pametara, čija su imena zapisana na najblistavijim stranicama crnogorske, jugoslovenske i ruske istorije. Jedan od prvih crnogorskih knezova bio je Vojin Špadijer, koji je poginuo u bratoubilaštvu, od Bajica, vršeći dužnost u zemaljskom Kuluku, od 1812. do 1831. godine. Drugi knez iz ovog bratstva bio je Vojinov sin Puran, koji se posebno istakao u borbi protiv Francuza, u doba Petra I. Treći po redu knez iz ovoga bratstva bio je knez Šutina Puranov Špadijer, koji je poginuo na Jabučkom ždrijelu, iz zasjede od Bajica. Posljednji knez iz ovoga bratstva bio je Jovo Šutinov Špadijer, zvani „Tico Šutinović”, zbog izuzetne hitrine, spretnosti i okretnosti.

Protopop Joko Špadijer, koji je, kao dvorski sveštenik, nadživio Petra I, Petra II i knjaza Danila, a umro u dubokoj starosti, u doba knjaza Nikole, ostavio je zapise, u kojima za barjaktara Ivana Špadijera kaže da se o njemu poslije preseljenja u Rusiju, izgubio svaki trag. Prototop Joko je jedino zapisao: „Sve što sam doznao nekim putem bilo je to da je Ivan imao dva sina, od kojih je jedan bio ruski general, a drugi oficir”. Njihova imena nije saznao, a kasnije se niko nije ni interesovao, „tako da ih ni današnji Špadijeri ne znaju”. Ni Ivanovi sinovi, po prelasku u Rusiju, nijesu održavali nikakav kontakt sa zavičajem, pa je ta bratstvenička nit potpuno prekinuta.

Ni portparol Joko Špadijer nije pokorio svoje pretke. On je pripadao onoj slavnoj plejadi crnogorskih sveštenika, koji su u jednoj ruci držali mač, a u drugoj krst, jer su znali da molitve

bez slobode nema. Protopop Joko Špadijer „služio je kao đaće u manastiru Cetinjskom sv. vladiku Petra I 8 godina. Docnije bio je dvorski sveštenik 20 godina. Prvo je svoje junaštvo otvorio na Grahovu protiv Ali paše Stojčevića, kada je, zajedno sa Dragom Perovim Martinovićem, ocem velike vojvotkinje Stane Mirkove, uspio ne samo da zaustavi nadiranje Turaka, već im nanese osjetne gubitke”. Za protopopa Joka je rečeno: „Prota se u još glasnije odlikovao pod Ostrogom i na Žabljaku, u kojim bitkama najdalje je pogonio Turke, zbog čega pokojni knjaz Danilo govoraše među Crnogorcima: „Protopop Joko Špadijer najbolji je i najtvrdi Crnogorac”. Te iste riječi knjaz Danilo je jednom prilikom ponovio spisatelju srpskom Ljubomiru Nenadoviću: „Ljubomire! Ovo je moj junački prota koji sa mnom neumorno ratuje kao tvoj junački stric prota Jakov sa Milošem i sa Karađorđem”. Protopop Joko Špadijer je svoju odvažnost i odlučnost ispoljio i prilikom izbora Danila Petrovića za crnogorskog knjaza. U već pomenutom „Bačvaninu” piše kako je vladika Rade testamentom ostavio „da njegov sinovac Danilo Stankov Petrović bude njegov nasljednik, vladika i gospodar Crne Gore”.

Danilov rani povratak

Njegaš je, međutim, ostavio u amanet da njegov brat Pero Tomov, „vlada samo 5 godina, dok Danilo svrši u Rusiji”. Ali „pošto se vladika prestavi, Danilo sam dođe u Crnu Goru da primi vladu, a poslije da opet pođe u Rusiju sa svima ispravkama da se zavladiči, ne obazirući se po testamentu na pet godina Perove vladavine”. Danilo je, međutim, svoju moć i suviše precijenio. Jer, kad se vratio iz Rusije. „Pero bješe uzeo svu vlast u svoje ruke, a stari senatori i uopšte poglavari svakog reda bjehu mu odani kao gospodaru zemlje”. Za Danila kao gospodara niko i ne sanjaše, „osim njegovog brata Mirka”. U ovoj krajnje zategnutoj i vrlo zamršenoj situaciji protopop Joko Špadijer stupa na scenu, „u koga Danilo najviše uzdanje imaše”. Danilo se našao u nezavidnoj situaciji, jer: „I sv. Nikola prođe a Danilo se ne usudi ni sjesti u dvoru za astalom, a kamoli što god o svom nasljedstvu progovoriti. Baš na Badnji dan dođe Danilo protopopu Joku i reče mu: „Kume, hoćeš li mi učiniti jedno veliko dobro što ću te moliti? Hoću ako ikako mogu, odgovori prota. A što? Vidiš li da za mene niko ne mari, a manji sam pred očima moga strika Pera nego koji njegov momak. Ja sam se čisto ustrašio da ću svijetu ostati za uklin kao Ščepan Mali, što bih volio poginuti. No preko svega toga, moram tražiti ono što mi po bogu i po pravdi pripada ma poginuo”. Danilo je, u nervnom rastrojstvu, pokušao da od protopopa Joka iznudi nemoguće, pa mu, onako usplahiren, reče: „Sjutra je Božić. Pero sa svijem senatom doći će u crkvu i biće i naroda podosta. Ti ćeš, kume, služiti, je li? Jest. Pa? Ti ćeš mjesto Pera mene proglasiti na velikom VHODU za gospodara Crne Gore. O to ne mogu niti smijem za vas svijet učiniti! Možeš ako si junak i ako tvoga kuma vjerno voliš. Ne znam jesam li junak, no tvrdo mi vjeruj volim te kume kao samoga sebe i ništa i nikakvo blago neće me pokolebati, da od tebe odustanem, ali ne smijem. Jer će Pero dovesti na moju kući po Crne Gore, kao što je to prije činio, pa će mi trag iskopati, a ja sa ono 30 bratah ne mogu se njegovoj sili oduprijeti. Pa, ako i ne bi to učinio, on me može u svakoje vrijeme za čas pogubiti”. Na te riječi protopopa Joka, Danilo odgovori: „To je istina. On bi sve to mogao učiniti da smije od mene. Pa, kume, on vrlo dobro zna, da ću ja ma bilo i poslije pet godina biti gospodar Crne Gore, pa šta bi onda s njim bilo. No, daj mi ruke, daj mi tvoju tvrdnu riječ, daj mi čistu božju vjeru da ćeš to učiniti, a ja ti se zaklinjem da ću i ja na ono isto mjesto poginuti đe i ti!” - E kad je tako, reče proto, hoću”. Poslije protovog pristanka, „Danilo poskoči kao jelen i povika: „Blago meni i s tobom zajedno. Kume, neka znaš od sjutra sam ja gospodar Crne Gore”. „Da bog da”, odgovorio proto, „ali se treba dobro oznojiti”.

U „Bačvaninu” dalje piše: „Sjutra dan proto održa riječ. Pero sa svima senatorima dođe u crkvu. Na velikom VHODU proto oglasi Danila za gospodara Crne Gore ovako: Blagočestivago i hristoljubivago gosudarja černogorskago i berdskago Danila Stankova Petrovića da pomjanet gospod Bog vo carstvi svojem vseгда ninje i prisno i vo vjeki vjekov”. Taj iznenadni proglas kod Pera i njegovih pristalica izazvao je pravu senzaciju. Međutim, i pored otvorenih sukoba između Pera i Danila, nije došlo do težih incidenata. Tek u ljeto 1852. godine došao je kraj neizvjesnosti oko nasljednika prestola. Pošto Danilo glasno povika: „Moje je gospodarstvo, stric mi ga je ostavio, bez krvave sablje i poljane nikome ga ne puštam!”, stupi na scenu „junački i poštenu senator Novica Cerović, koji letijaše na sve strane, mireći protivničke tabore”. Tako je spriječeno krvoproliće između strica i sinovca, kao i između njihovih pristalica, koje je bilo na pomolu. U najkritičnijem trenutku serdar Milo Martinović, vatreni pristalica Pera Tomova, „zagmlje”, vičući: „Nikad Danila u ruku poljubiti neću, ko je Cetinjanin za mnom!” Opet hrabri, ali promišljeni i pomirljivi Joka Špadijer, stupa na scenu, pa se serdaru Milu obrati riječima: „Što klikuješ Cetinjane, kakva ti je nužda. Danilo je gospodar Crne Gore, neka znaš i ti i svaki Crnogorac - i niko drugi!” Na to će, očigledno uzbuđen, serdar Milo: „Ha! Zar opet!”, povika serdar, pa poleće protu, vadeći svoj pozlaćeni handžar! No i proto u isti mah spremi svoj ubojiti štiilet. Crnogorci se među njima ugnaše i ne dadoše im megdan podijeliti”. Pero Tomov i Đorđije Savov, i pored toga što nijesu bili u dobrim odnosima, presjekoše ovu krajnje naelektrisanu i do vrhunca zaoštrenu situaciju, riječima: „Mi se ličimo od gospodarstva crnogorskog!” Tada nastaje veselje. Čuše se uzvici: „Živio vladika Danilo!, povika svak i kome bješe od srca i preko srca”. Danilo se uskoro zatim spremi za Rusiju, a Pera ostavi da vlada do njegovog povratka u domovinu. Kako se Danilo plašio za život protopopa Joka Špadijera, „pri kretanju u Rusiju Danilo preporuča Peru da se ne usudi ni u kog dirnuti, a osobito u protu”. Na putu za Rusiju, Danilo je nagovoren u Trstu, od strane Špira Gopčevića, „trgovinskog velikokupca”, da ne primi vladništvo, već da „ište u Rusiji knjaževstvo”. Danilo je to jedva dočekao, „te pisa na Cetinje da senat sa podpisom sviju vrsli poglavara crnogorski od strane svega naroda crnogorskog pošalje molbu na Njegovo Imperatorsko Veličanstvo cara ruskog Nikolu Pavlovića da blagoizvoli mjesto mitropolita postaviti knjaza u Crnoj Gori. Molbu odmah sastavi vrijedni, učeni i poštenu sekretar Milaković, koji stiže u Petrograd prije dva dana. Kad Danilo izađe na odencu pred cara, car ga odmah pozdravi: „Vot, Danil Petrovič knjaz černogorskij i berdski!” Tako Danilo postade prvi svjetovni gospodar Crne Gore, blagoslovom ruskog imperatora Nikolaja Pavlovića.

Protopop Joka Špadijer i dalje je bio jedna od centralnih ličnosti u doba vladavine knjaza Danila. Ovaj hrabri ratnik i istinski duhovnik blagoslovio je crnogorsku vojsku pri njenom polasku u boj na Grahovo 1858. godine, „posvetio njene barjake i ohrabrio je zaklinjući: da se svaki hrabro bori za otažbinu protivu pestoljetnjeg dušmanina, iza čijeg sretnjeg blagoslova 8.000 Turaka pade na Grahovo”.

Progon u Austriju

No, i pored svih zasluga, i protopopu Joku, kao i mnogim Špadijerima, „bi suđeno da ostavi otadžbinu i u njoj lijepo imanje svoje, i to zbog neke niske raspre. Neki ljudi sa strane u kojoj ga upletoše ni kriva ni dužna, a koja se ne ticaše ni politike ni partije, te se i on morade ukloniti u Austriju”.

Protopop Joka je više godina živio u Zadru, a zatim u Sremskim Karlovcima. U Sremu je dobio

parohiju u Ugrinovicima. Ostatak života proveo je u **Zemunu**, gdje je i umro. Sahranjen je pred sabornom crkvom u Zemunu. Tako je plemeniti protopop Joko, i pored ispoljene hrabrosti u ratu, i ogromnih zasluga u miru, dočekaio kraj u progonstvu, daleko od svoje Crne Gore i rodnog Cetinja, u Zemunu koji ga je prigrlio.

Dr Đuro Batrićević
" CRNOGORCI U RUSKO-JAPANSKOM RATU "

PROTA MIHAJLO PEJIĆ 1751-1812.

Mirski sveštenik Mihajlo Pejić je posle službovanja u rodnom Irigu i kraćeg boravka (zbog kuge 1795.) u manastiru Hopovo, postavljen za paroha Bogorodičine crkve i protoprezvitera zemunskog. Prema položaju bio je i član Arhidijecezalne konzistorije u Karlovcima. Osim obaveza sveštenika prota Pejić obavljao je i dužnosti predsednika Srpske pravoslavne crkvene opštine, upravitelja i nadzornika Srpskih škola koje su se nalazile pored Bogorodičine i Nikolajevske crkve, a kasnije i škole u Gornjoj varoši, koja je njegovim posredovanjem kod karlovačkog mitropolita Stefana Stratimirovića otvorena 1799. godine.

Vodio je brigu i o drugim oblicima prosvjećivanja građana pravoslavne vere i preko određenih sveštenoslužitelja tražio da se poštuju zdravstveni propisi, da se koriste usluge kvalifikovanih lekara i postavljenih primalja (babica) u Donjem gradu (1790) i predgrađu (1791).

Godine 1809. s višim učiteljem Arsenijem Dimovićem podneo je prota Pejić, prema naređenju više državne vlasti, Nastavni plan za I, II i III razred prema kojem je proučavana zemunska slavenosrpska mladež u svojoj trirazrednoj normalnoj školi. Učenici su tada, pored ostalog, učili i nemačko i latinično pismo i osnove nemačkog govora i da je ona mladež koja se naročito isticala slušala Osnove latinskog jezika.

U srpsku nacionalnu istoriju prota M. Pejić ušao je kao "Glavni i revnosni izveštač mitropolita Stratimirovića" o prilikama i borbi ustanika u Srbiji (od 1804). Njegovi izveštaji su sačuvani i predstavljaju važan izvor za naučno proučavanje nacionalnooslobodilačke borbe Srba na početku prošlog stoleća. Prema zabeleženom predanju M. Pejić je učestvovao i u direktnom slanju pomoći koja je tajno preko Save prebacivana u Srbiju.

Prot a Pejić je umro 5/17. juna 1812. godine. Sahranjen je na groblju na Gardošu i postavljeno je skromno spomen obeležje. Zemunac Vladimir L. Nikolić, autor knjige Znameniti zemunski Srbi u XIX veku (Zemun 1913), među kojima je i M. Pejić, napisao je da je "Kamenita ploča dosta u zemlju upala". Deceniju i po kasnije (1928) izvesni "Čika Nikola" u lokalnom "Sremskom glasniku" zabeležio je da je protin grob prekopan i gorko je prekorevao svoje srpske sugrađane koji znaju "samo za čanak i bokal". Iznenaduje da srp. crkvena opština, pod čijom upravom je bilo pravoslavno groblje, nije na vreme intervenisala. U njenoj svečanoj sali, u Srpskom domu pored Bogorodičine crkve, nalazio se portret prote Pejića, koji je 1795. uradio poznati klasicistički slikar Arsenije Teodorović (+1826). Umetnik je osetio i istakao veoma impresivni lik ovog snažnog čoveka prodornog pogleda.

Portret je sačuvan i u posleratnom periodu otkupljen od srp. crkvene opštine. Danas je u posedu Muzeja grada Beograda i kad je Zemunski muzej (od 1968. u sastavu Gradskog muzeja) u dodeljenoj Spirtinoj kući 1971. godine otvorio stalnu izložbu, portret prote Pejića je našao svoje primereno mesto.

Miodrag Dabičić
iz " Hronike Kulturnog Života -Za Zemun"

Jovan Petrović KOVAČ 1775-1837

Kovački majstor J. Petrović (Svojnovo, danas MZ opštine Paraćin, 1772/3. - Zemun 11/23.jul 1837) došao je iz zavičaja u Zemun u vreme kad je Austrija prikupljala dobrovoljce (1788) za rat protiv Turaka. Primljen je u frajkor i u njemu je ratovao i učio zanat. Posle otpuštanja iz vojske vratio se u Srbiju, ali je ubrzo došao u Zemun gde je stekao kvalifikaciju kovačko sekirskog radnika. Otvorio je radnju u Gornjoj varoši i radom (1804) je stekao zvanje kovačko-potkivačkog majstora koji je imao pravo i na lečenje stoke.

Kad je izbio Srpski ustanak, prelazio je u Srbiju i "svojoj braći" učinio niz usluga: opravljaio oružje, okivao trešnjave topove i lafete, i s drugim izlivaio prave topove.

Za rad je dobijao priznanja. Najpoznatije je pismo Karađorđa iz 1910: "Ja pohvaljujem trude Vaše narodu pokazate..." Održavao je veze i sa Srbijom knjaza Miloša za koga je obavljao razne poslove: okivanje vozila, potkivanje konja, izrada krstova i drugih predmeta za crkve. Kad je podigao zvona na staroj Sabornoj crkvi (1830), knjaz mu je predložio da se vrati u Srbiju i izabere "koju oće kuću u Beogradu". Iste godine za narodnu proslavu povodom proglašenja Hatišerifa kojim je Srbija dobila punu unutrašnju autonomiju, iskovao je gvozdeni srpski grb koji je postavljen na Gospodarski konak.

Kada je kasnije knjaz naredio isplatu za rad, rodoljubivi majstor antologijski je odgovorio da se "od malih noktiju nedelano trudio" i težio da "kakovu god uslugu Rodu i Otečestvu" učini. "Zato, kakovu bi ja veću nagradu za malu onu žertvu, koju sam na oltar Rodoljubija prineo, iziskivati mogao, nego što mi je Vsemogući to ščastije doživeti dopustio, da sam lično onom toržestvu...prisustvovao". Većti majstor bio je i član jedne radne grupe, čiji je rukovodilac bio Zemunac Dimitrije Davidović, koja je, prema nalogu knjaza Miloša, imala zadatak da opiše stanje manastira Žiće i da se prepisu svi zapisi (1822). Jovan Petrović je održavao veze s mnogim savremeniciima u gradu i drugim mestima. Kao ljubitelj prosvete bio je revnosni prenumerant srpskih knjiga, posednik kućne biblioteke i priložnik tek osnovane Slavenoserbske biblioteke zemunske. (1825). Majstor J. Kovač zaslužni je građanin Zemuna i Srbije. Kad je D. Davidović primio vest o smrti svog prijatelja i saradnika, zažalio je što više ne piše za Srpske

novine i rekao: "Laka mu budi zemljica! Kosti njegove, kosti su roda srpskoga". Sin Jovanov je zemunski akademičeski živopisac Živko Petrović (rođ. 1806). Slikarstvo je učio u Zemunu i na Bečkoj akademiji. Njegov slikarski opus veoma je bogat. Radio je za zemunske crkve i hramove u Vojvodini. Umro je "ot vrućice" u Zemunu, 8/20. oktobra 1868. godine

Miodrag Dabižić
iz " Hronike Kulturnog Života -Za Zemun"

Stare zemunske porodice-Benko

porodica Benko 1904. godine
stoje: Sofija, Stevan, Konstantin, Despina, Marija i Ivan.
sede: Nikola, Jelena, Ana, Franja mlađi, Franja sa Đorđem u krilu.
Sasvim dole je Zora

Među najuglednije zemunske porodice spada svakako porodica Benko. Ona je u Zemunu prisutna već gotovo 120 godina i za to vreme se orodila sa još nekoliko znamenitih i starih zemunskih porodica ali je na žalost u međuvremenu i izumrla u muškoj liniji.

Porodica Benko je bila slovačkog porekla, iz mesta Ebensdorf, u okolini Pšemisla. Austrijski car Leopold II je još 15. septembra 1678. godine dodelio nasledno plemstvo Mihaelu Benku i njegovoj ćerki Dorotei. Mihael Benko je za vreme ratova sa Turcima, kao oficir došao u Vukovar i tamo ostao, kao i nekoliko narednih generacija njegovih naslednika. Jedan od njih,

Ivan pl. Benko koji je umro 1840. godine, bio je verovatno značajna ličnost, jer je sahranjen u samostanskoj crkvi u Vukovaru, nedaleko od grobova grofova Elc.

Nešto kasnije mesar Jovan Benko igra značajnu ulogu u buni 1848/49. godine i to na srpskoj strani, pa zaključujemo da je taj član porodice Benko prešao u pravoslavnu veru, što bi se reklo i po njegovom imenu. U to vreme javlja se još jedan Ivan (1813-1850), verovatno sin ili unuk onoga Ivana sahranjenog u samostanskoj crkvi. Taj Ivan je oženio Anu Vlašić (1816-1894), sa kojom je imao četvoro dece: ćerke Anu, udatu Miler i Mariju, udatu Kovačić i sinove Ivana (1844-1866) i Franju, potonjeg zemunskog apotekara i rodonačelnika ove porodice u Zemunu.

Franja Ksaver Đorđe pl. Benko, kako mu je glasilo puno ime, rođen je 21. novembra 1846. godine u Vukovaru, a porodično predanje kaže da su ga vreme burne 1848. godine biroši sa imanja njegovog oca sakrili i tako spasli od smrti. Završivši pripravničku praksu kod vukovarskog apotekara Kirsbauma, Franja pl. Benko je tirocinijum odnosno praktični ispit obavezan za studente farmacije, položio kod Sremskog apotekarskog gremijuma u Vukovaru 27. februara 1867. godine, a 20. oktobra 1875. godine je diplomirao farmaciju u Gracu. Ubrzo potom 1877. godine doselio se u Zemun i kupio apoteku od Stevana Sikoa, koju je ovaj samo godinu dana ranije preuzeo od Nikole D. Markovića-Ratkovića. Poznatu i dobro razrađenu apoteku Benko je svojom marljivošću i stručnošću još više unapredio. Osim lekova, od kojih je većinu sam spravljao, prodavao je i čuvenu Blinsku kiselu vodu, kao i oplemenjenu lozu, ali samo "uz gotov novac", dok je medikamente davao i na veresiju, a sirotinji često sa znatnim popustom ili čak zabadava. Da se radilo o izuzetnom apotekaru potvrđuje nekoliko njegovih naučnih radova, kao i činjenica da je 1903. godine patentirao nove lekove-prašak za probavu i melem protiv kurijih očiju, za šta je dobio i zvanična rešenja od glavnog apotekarskog zbora Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, u čijem je radu inače bio veoma aktivan. Svoju apoteku, koja se prvobitno nalazila u danas nepostojećoj Sutarijevoj kući, u gospodskoj ulici broj 8, Benko je 28. jula 1893. preselio u Glavnu ulicu broj 33, u kuću koju je kupio od Ivana Ferka. Ta zgrada u kojoj je porodica Benko živela na spratu a apoteka bila u prizemlju postoji i danas ali je lokal promenio namenu. Inače apoteka je nosila naziv "Kod Svetog trojstva" a na firmi u diskretnom medaljonu bila su naslikana Sveta Trojica. Recimo da je 1880. godine kod Benka na praksi bio njegov sestrić August pl. Kovačić iz Vukovara koji je posle polaganja tirocinijuma u Zemunu 1883. godine i diplomiravši farmaciju u Gracu četiri godine kasnije otvorio apoteku u slavonskom mestu Babina Greda. Franja pl. Benko je bio veoma ugledan i poštovan žitelj Zemuna pa je biran za člana Gradskog zastupstva člana Gradskog školskog veća i drugih institucija, jedno vreme bio je predsednik upravnog odbora Zemunske štedionice a.d., a 1887. godine se pominje i kao izabrani skupštinar Sremske županije. Bio je veoma aktivan i u radu nekih kulturno-prosvetnih organizacija i uopšte u društvenom životu grada a voleo je društvo i kafanu pa je znao i da popije koju više.

U Zemunu se dugo prepričavalo kako je jednom posle pijanke kod Majera u "čivutskom sokaku", odnosno Dubrovačkoj ulici otišao pravo u apoteku "da dežura do jutra". I ako mamuran nije mogao da zadrema jer se zvono sa ulice svaki čas oglašavalo ali kad god bi izašao na vrata nikoga nije bilo. Već se zabrinuo da mu je piće pomutilo pamet kada je otkrio da su "mokra braća" iz birtije sa kojima je do skora pio privezali za kanap od zvona kosku koju su dva psa

pokušavala da otkače. Franja pl. Benko je umro 28. marta 1905. godine od sepse koju je dobio dva dana ranije radeći u apoteci. Do večne kuće na zemunskom pravoslavnom groblju ispratila ga je ogromna masa sugrađana.

Supruga Franje pl. Benka Jelena(1861-1947) bila je takođe veoma omiljena u Zemunu. Ona je bila kći uglednog gradskog fizika dr Miloša Radojčića a njen brat Konstantin je takođe bio uvaženi zemunski lekar. Njena mati Marija poreklom iz ugledne porodice Kratovac iz Rume isticala se radom u humanitarnim organizacijama pa je to prenela i na ćerku koja je bila jedna od najaktivnijih članova Dobrotvorne zadruge Srpkinja Zemunkinja od njenog osnivanja 1896. godine a u čitavom periodu između dva svetska rata bila je njen predsednik istovremeno radeći i u Odboru mesne zaštite dece. Treba istaći da je Jelena Benko pred prvi svetski rat jedno vreme vodila drogeriju, prvu u gradu.

Franja pl. Benko i Jelena Radojčić su se venčali 1880. godine i tom prilikom su se dogovorili s obzirom da su bili različitih veroispovesti da ukoliko im se prvo rodi sin, sva deca budu rimokatoličke a ukoliko im se prvo rodi ćerka sva deca budu pravoslavne vere. Pošto se prvo rodila ćerka i sva ostala deca su bila pravoslavne vere a po nacionalnom osećanju Srbi i veliki rodoljubi uostalom kao i njihova majka. Ta deca bila su Marijana (1881-1948) Ivan (1883-1961) Stevan (1886-1937) Sofija (1887-1933) Konstantin (1889-1916) Despina (1892-1973) i Zora (1902-1963) uz još troje dece koja su umrla ubrzo po rođenju: Jovan (1882) Miloš (1884) i jedno žensko dete koje je umrlo na porođaju, pa nije kršteno (1901). Po smrti Franje pl. Benka apoteku je nasledila njegova udovica Jelena a kao provizori u njoj su radili Jovan Z. Jovanović, Bogoslov Hes, ponovo Jovan Z. Jovanović i Jozef Sefer, a od 1910. godine njen sin Ivan. Prikom zauzimanja Zemuna od strane srpske vojske, 10.septembra 1914. godine, među onima koju su iskazali najveće oduševljenje bili su članovi porodice Benko. Jelena pl. Benko je odmah izabrana za predsednika tada osnovanog mesnog odbora Srpskog crvenog krsta a u isti odbor su birane i njene ćerke Despina i Ana.

Posle povlačenja srpske vojske iz Zemuna 13. decembra 1914. godine sa njom je u Srbiju prešlo dosta Zemunaca među njima i porodica Benko. Đorđe je prešao kasnije u Albaniju i stupio u srpsku vojsku a Jelena Benko je sa ćerkama Sofijom, Despinom i Anom uhvaćena kod Niša. U Zagrebu im je suđeno zbog veleizdaje, pa je Jelena osuđena na 13 godina teške tamnice i gubitak plemstva a njene ćerke na po 8 godina teške tamnice tako da su sve četiri robijale do kraja rata. Istovremeno, apoteka u Zemunu je oduzeta porodici Benko i stavljena je pod sekvistar. Po okončanju prvog svetskog rata apoteka je vraćena vlasnicima već 1918. godine. U ime svoje majke Jelene apoteku je kao provizor najpre vodio Ivan Benko a kada je on 1923. godine otvorio apoteku u Surčinu zemunsku je prepustio svom bratu Nikoli. Od 1936. godine Nikola Benko je postao i vlasnik apoteke koju je dotle vodio kao provizor.

Poput svog oca i Nikola Benko je bio omiljen u Zemunu i društveno veoma angažovan ističući se kao odbornik "Privrednika" i Crvenog krsta, zatim kao potpredsednik Srpske pravoslavne crkvene opštine a vršio je istovremeno i druge društvene funkcije. Po okončanju drugog svetskog

rata i dolaska komunista na vlast apoteka mu je "otkupljena" 1949. godine i nastavila rad pod novim imenom "Srem" sve do 1955. godine kada je zatvorena a nameštaj iz nje prenet u novoosnovanu apoteku na Novom Beogradu.

Najstarija ćerka Franje pl. Benka i Jelene, Marijana bila je udata za poznatog zemunskog gradskog inženjera Pavla Horvata, sa kojim se preselila u Zagreb kada je on 1911. godine imenovan za redovnog profesora na Šumarskoj akademiji spojenoj sa filozofskim fakultetom na tamošnjem sveučilištu. Pavle i Marijana Horvat su imali četiri sina i to Vladimira, Nikolu, Ivana i Aleksandra. Vladimir je bio poznati zagrebački advokat i nije se ženio. Nikola je pošao očevim stopama i bio građevinski inženjer i profesor zagrebačkog sveučilišta a sa suprugom Gizelom imao je sina Pavla koji je takođe bio inženjer i sa suprugom Jasnom imao ćerku Natašu i sina Aleksandra, koji i danas žive u Zagrebu.

Ivan je bio oficir, koji je zarobljen 1941. godine u aprilskom ratu a iz zarobljeništva se nije vraćao u Jugoslaviju. Posle rata jedno vreme je živeo u Nemačkoj a zatim je otišao u Australiju gde je oženio Engleskinju Doru ali u tom braku nije bilo dece.

Najzad Aleksandar je emigrirao u Južnu Ameriku gde i danas živi. Oženjen je i ima dve ćerke.

Sofija Benko nije se udavala i živela je prilično povučeno u Zemunu brinući se o majci.

Despina se udala za Miodraga Aćimovića (1875-1961), doktora prava i uvaženog profesora beogradskog univerziteta. U tom braku rođeno je dvoje dece, sin Mihajlo (1926-1991) i ćerka Jelena (rođena 1930).

U braku sa Dušankom Menegelo-Dinčić, ćerkom poznatog beogradskog arhitekta, Mihajlo je imao dva sina Miodraga (rođen 1966) i Miloša (rođen 1968). Jelena koja je završila istoriju i radila u Arhivu Jugoslavije, udala se za muzičara Nikolu Marića iz poznate gornjovaroške porodice Marić-Gađula. U tom braku je rođen 1971. sin Jovan.

Ana, koju su mnogo češće zvali Mima, bila je udata za poznatog zemuskog trgovca Marka Georgijevića (1875-1962) sa kojim je imala ćerku Jelenu. Po udaji za Milana Votrubeca, ona se preselila u Australiju, gde i danas živi a u tom braku su rođena dva sina i dve ćerke. Kao redak primer ljubavi prema mužu, Jelena je obojici sinova dala njegovo ime-Milan!

Najmlađa ćerka Jelene i Franje Benka, Zora udala se za Ozrena Karamatu (1893- 1973) izdanka jedne od najslavnijih zemunskih porodica i sina našeg čuvenog bankarskog stručnjaka Stevana Karamate. Ozren i Zora Karamata imali su dva sina Stevana i Konstantina. Stevan Karamata je danas jedan od naših najistaknutijih naučnika u oblasti petrologije i redovni član Srpske akademije nauka i umetnosti, a u braku sa Tijanom Bašić ima sina Ozrena (1952) biologa i atletskog radnika i ćerku Jelenu elektroinženjera koja u braku sa dr Đorđem Jevtovićem našim

poznatim stručnjakom za AIDS, ima troje dece: Smiljku, Ljubomira i Nataliju.

Konstantin u braku sa Jelenom Komanudi, poreklom iz stare i poštovane beogradske porodice, ima ćerku Milicu, udatu za zemunca Branislava Miloševića, sa kojim ima ćerku Paulinu.

Najstariji sin Jelene i Franje Benka, Ivan videli smo već vodio je najpre apoteku u Zemunu a zatim je kupio drugu u Surčinu gde se preselio. Farmaciju je završio u Beču gde je upoznao Mariborčanku Margaretu Valter, koju je kasnije i oženio ali u tom braku nije bilo dece.

Njegov mlađi brat Stevan takođe je završio farmaciju i 1904. godine je bio pripravnik kod svog oca ali je kasnije napustio taj poziv. Bio je oženjen Francuskinjom Žanom sa kojom je imao ćerku Marselu udatu Ljubibratić ali ona nije imala potomstvo.

Ostali sinovi Franje i Jelene Benko, Konstantin, Nikola, Franja i Đorđe, nisu se ženili. Tako je porodica Benko u muškoj liniji ugašena 1961. godine, kada je umro poslednji koji je nosio to prezime, surčinski apotekar Ivan. Potomaka ove slavne zemunske porodice ima još u Zemunu, Beogradu, Zagrebu, Australiji i Južnoj Americi kako smo napred videli ali s obzirom da su svi po ženskoj liniji prezime Benko je nestalo.

U Zemunu osim potomaka Zore udate Karamata danas živi i ćerka Despine Benko udate Aćimović-Jelena Marić i to u delu kuće porodice Benko u Glavnoj ulici 33. Ostale delove ove kuće naseljavaju stanari koji sa porodicom Benko nemaju nikakve veze. Jelena Marić je nasledila veći deo zaostavštine porodice Benko između ostalog i veliku diplomu cara Leopolda o dodeli plemstva njenom davnom pretku, pa su tako, praktično ona i njena porodica jedini čuvari uspomena na viševjekovnu istoriju te čuvene familije.

Branko Najhold

Stare zemunske porodice-Kostić

Dr Milan Kostic

Porodica Kostić prisutna je u Zemunu osamdesetak godina, za koje vreme je stekla izuzetno poštovanje i ugled a nekoliko njenih članova igralo je istaknutu ulogu u političkom, društvenom i kulturnom životu grada. Na žalost, njen poslednji izdanak po muškoj liniji umro je pre više od decenije a na samom kraju 1995. god. preminuo je i poslednji direktni potomak druge generacije ove porodice. Zemunski rodonačelnik porodice Kostić je Milan, rođen 1876. u Šidu u tamošnjoj uglednoj familiji. Studije prava završio je u Zagrebu, gde je i doktorirao. Pre prvog svetskog rata bio je dugogodišnji upravnik kaznenog zavoda u Sremskoj Mitrovici, ističući se kao pobornik ujedinjenja južnoslovenskih naroda. Kada je do tog ujedinjenja došlo, stvaranjem Kraljevine Srba Hrvata i Slovenaca, potomje Jugoslavije postavljen je za velikog župana Županije Sremske i grada Zemuna.

Kada je ubrzo potom imenovan za načelnika Ministarstva pravde, preselio se iz Sremske Mitrovice u Zemun. Za narodnog poslanika na listi Samostalne demokratske stranke, čiji je bio podpredsednik, izabran je 1927. godine a bio je i član rukovodstva Seljačko- demokratske koalicije. Pročuo se 1928. godine, posle studentsko-radničkih antijugoslovenskih demonstracija koje su ugušene u krvi i posle kojih je usledila zabrana javnih zborova u čitavoj zemlji i zabrana rada mnogih listova. Zbog toga je dr Kostić u Narodnoj skupštini podneo predlog optužbe protiv tadašnjeg ministra unutrašnjih dela, dr Korošeca.

Za vreme šestojanuarske diktature, kao advokat, dr Kostić je branio optužene za političke krivice pred Državnim sudom za zaštitu države, zbog čega je kasnije i sam bio politički proganjan, zatvaran i interniran. Naravno da je zbog svojih izrazito demokratskih stavova dr Kostić imao i dosta protivnika i u samom Zemunu. Zabeleženo je da ga je u broju od 2. februara 1928. godine oštro napao zemunski "Sremski glasnik", pa je dr Kostić tužio sudu urednika Žarka Ilića i pisca

članka Stevana Milosavljevića. Ovaj drugi osuđen je na dva meseca zatvora ali kada je na izdržavanje kazne pozvan gradski policijski kapetan Zemuna ispostavilo se da članak nije napisao on već njegov sinovac istog imena inače đak realke u Beogradu koji je odmah potom oslobođen kao maloletan. Naravno da je u pitanju bila ujdurma protiv dr Kostića, koja najbolje ilustruje odnos prema ovom poštenom čoveku i političaru.

S druge strane, dr Kostić je bio omiljen među većinom Zemunaca, koji su ga iz poštovanja zvali Senator, što je on uistinu i bio. Deo popularnosti dugovao je i veoma aktivnom učešću u društvenom životu grada, naročito u veslačkom klubu "Galeb" ali i nekim kulturnim i humanitarnim društvima. Bio je poznat i kao plodan pisac: objavio je veliki broj članaka iz oblasti krivičnog prava a još 1912. godine i zapaženu studiju "Alkohol, kriminalitet i pravo". Poslednje dane života dr Kostić je proveo u internaciji, u Pakracu, gde je i umro 1940. godine. Sahranjen je u porodičnoj grobnici na zemunskom pravoslavnom groblju.....

Momentat sa venčanja Antona Javoršeka i Vere Kostić.
Sa leva na desno: nepoznat, Milan Kostić, Jelena Flegl, Zora Kostić,
Đorđe Kostić, Vera Kostić, nepoznat, Anton Javoršek i Franciska Javoršek

Branko Najhold

ZEMUN IZ HRVATSKOG UGLA

Vlatko Rukavina

Zemun se ubraja u najstarije gradove Srema. Vrlo pogodan zemljopisni položaj i prirodni uvjeti privukli su ljude da u tom dijelu, između dviju rijeka, osnuju naselje čiji se kontinuitet može pratiti od neolitika do danas. U povijesti Zemuna mnogi su Hrvati zauzeli istaknuta mjesta, među političarima, gospodarstvenicima, trgovcima, graditeljima, u vjerskom, sportskom, a posebno u kulturnom životu. O njima piše **Vlatko Rukavina, i sam dugo vremena stanovnik Zemuna.**

Ulica kralja Petra (prije II. svj. rata)

Velike rijeke uvijek su privlačile ljude da pokraj njih žive. Dunav je moćna i najveća europska rijeka, koju pojedinci zovu »rajska rijeka«. Moglo bi se reći da se između Dunava i Save nalazi »raj na zemlji« ili u pjesmi opjevani »kićeni Srem«. Ilija Okrugić (1827-1897) piše: »Pod imenom Srema podrazumijeva se komad zemlje između Dunava, Save, Bosuta i Vuke - to znači od Vukovara pa sve do Zemuna, gdje Sava utiče u Dunav«. Sremski šereti kažu da Fruška gora počinje na Vuki, u Vukovaru kod »Gašparove ljekarne«, a završava se u Zemunu kod »Žigine ljekarne«.

Nalazeći se na raskršću važnih puteva, Zemun je doživio mnoge promjene. Različite zajednice živjele su u tom kraju i razvijale svoju kulturu. Mnoga plemena i narodi prolazili su, ratovali i, svjesno i nesvjesno, uništavali kulturnopovijesne spomenike. Međutim, uvijek je nešto ostajalo. Smjenjivanje različitih kultura, od neolitika, preko bakarnog do bronzanog i do današnjeg doba, upućuje na složena zbivanja i značajne promjene u razvoju na tom tlu.

U ratu s Turcima 1683-99. i mirom u Sremskim Karlovcima oslobođen je Srem od Starog Slankamena na Dunavu do ušća Bosuta u Savu, a preostali dio Srema pobjedom nad Turcima 1716. kod Petrovaradina. Odlaskom Turaka 1717. u Zemunu i Sremu započeo je novi vijek.

Obnovljena Sremska županija (sjedište u Vukovaru) potpala je pod vlast Hrvatskog sabora i bana. Dio Srema s Petrovaradinom, Zemunom i Mitrovićem ušao je u sastav Vojne krajine kao Petrovaradinsko vojno okružje. Obnovljena je i Sremska biskupija, a 1773. ujedinjena je s biskupijom u Đakovu.

Poljoprivredni i šumarski fakultet

Nakon Hrvatsko-Ugarske nagodbe 1868. i ukidanja Vojne krajine, Srem je 1881. u potpunosti pripojen Hrvatskoj. Hrvatski jezik postao je službeni jezik umjesto njemačkog, mađarskog i latinskog. Izgradnjom pruge 1881-91. Srem je od Zemuna preko Mitrovice i Vinkovaca povezan sa Zagrebom.

U Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca od 1922. umjesto županije proglašena je Sremska oblast. Stvaranjem banovina 1929. Srem je podijeljen u dvije. Drinskoj (Sarajevo) su pripadali kotari Mitrovica, Šid, Vukovar, Vinkovci, Županja, a Dunavskoj (Novi Sad) Ilok, Ruma, Karlovci i Petrovaradin. A sam je Zemun pripojen Beogradu. Nakon dvije godine Šid i Mitrovica pripojeni su Dunavskoj banovini. Sporazumom o novoj podjeli na banovine uoči Drugoga svjetskog rata, Ilok i Šid pripao je Hrvatskoj banovini, a ostali dio Srema Dunavskoj.

U podjeli Jugoslavije 1941-44. Srem je pripao Hrvatskoj. Stvaranjem druge Jugoslavije i razgraničenjem između Hrvatske i Srbije Srem je podijeljen između Hrvatske i Srbije. Na kraju 20. stoljeća iseljenjem jednog dijela starosjedilaca Hrvata, u Sremu se ponovila 1944, kada su iseljeni sremski Nijemci.

Zemun je grad na Dunavu koji je u svojoj prebogatoj povijesti prihvatio mnoge velikane i obične ljude. I autor ovog teksta jedan je od ljudi koji su u djetinjstvu došli u Zemun, živjeli i stvarali za današnje i buduće naraštaje. U bliskoj prošlosti i sadašnjosti za mnoge Zemunce, posebice Hrvate, nastupili su dani velikih iskušenja. Zbog toga je moja želja upozoriti na doprinos Hrvata u mnogim područjima života u Zemunu i Sremu.

Ulica kralja Petra

Hrvati su u Zemunu sagradili šest crkava, nekoliko škola i bolnica, mnoge fabrike i ulice, hotele, parkove i spomenike, kej, pristanište, zračnu luku i još mnogo toga. Primjerice, graditelj Franjo Jenč živio je stotinu i jednu godinu i sagradio više od stotinu objekata. Industrijalac Adam

Filipović podigao je prvu fabriku, postavio tramvajske tračnice, a po njemu je i cijeli predio nosio ime Filipovićeve trg. Graditi a ne rušiti znači biti odgovoran prema sebi, svojim potomcima, svojem narodu, ali i prema drugima. Proučio sam mnoge izvore i djela različitih autora. Npr. Kuzma Drenovac piše o Zemunu, na latinskom, spis caru Franji I prigodom njegove posjete gradu. U njemu piše o svemu, ali o Hrvatima najmanje. Ignjat Schopron piše na njemačkom *Monografije von Semlin* za dar feldmaršalu barunu Filipoviću, inače Hrvat, i to onda kada je on postao počasni građanin Zemuna, a uglavnom piše o Nijemcima. Dr. Petar Marković u svojem djelu *Zemun od nastarijih dana...* uglavnom veliča Srbe, a Mađari pišu o Zemunu veličajući Mađare. O Hrvatima u tom gradu uglavnom je malo pisano, a ono što je napisano netočno je ili površno. I kakve ironije da svi pišu o Zemunu, a zapravo o »svojima« i sve to u Kraljevini Slavoniji, Hrvatskoj i Dalmaciji, u čijem je sastavu bio i Zemun. Pa i danas kad započnete razgovor mnogi će vam reći: »Hrvatska je bila do Zemuna«. Međutim, što smo mi Hrvati u tom gradu stvorili i koja su djela ostala za budućnost na tom području mnogi ne znaju.

Zemun i Beograd od nasrtaja Osmanlija branili su Ivan Kapistran i Janko Sibinjanin. Manje je poznata obrana pod zapovjedništvom Marka Skoblića 1521, kada je Zemun bio opkoljen, pomoć nije stizala, bio je zarobljen, predati se ni postati vazal nije htio pa je bačen bijesnom slonu pod noge da bi bio ubijen. Zemun je pod Osmanlijama proveo 198 godina (1521-1717). U bitci kod Slankamena protiv Turaka 1691. poginuo je posljednji plemić iz roda Zrinskih, Adam Zrinski.

Ukazom Marije Terezije 1745. ponovno je obnovljena Sremska županija sa središtem u Vukovaru, a za velikog župana imenovan je budući ban Mirko Pejačević. Za prvog kapetana Zemunske satnije postavljen je Ivan Podgoričanin. U to doba u Zemun se doseljavaju Hrvati (Bunjevci i Šokci), Nijemci, Srbi i Židovi. Osjeća se utjecaj Josipa Jurja Strossmayera. U Zemun, u crkvu Uznesenja Blažene Djevice Marije, on za kapelana postavlja svojega prvog diplomca, Iliju Okrugića-Sremca (1856-1858), plodnoga književnika.

Zemun je proglašen slobodnim carskim gradom, direktno podređen zemaljskoj vladi u Zagrebu. Umjesto magistrata komunitetskog, dobio je gradsko poglavarstvo, a dr. Mato Ivić kao gradski zastupnik izabran je u Hrvatski sabor. I danas u Zemunu postoji ulica, ali ne više Mate Ivića nego samo Ivićeva ulica. Prije Prvog svjetskog rata, tokom i nakon njega u Zemunu su boravili Stjepan Radić, Miroslav Krleža, Živko Bertić, Tin Ujević, Mladen Barbarić i Gustav Krklec, dr. Ivan Baboselac, dr. Nikola Kovačević. U isto vrijeme u Zemunu se intenzivno grade nove fabrike, bolnice, škole, željeznica, kej i druge ustanove.

Narodna osnovna škola

Ustanove i fabrike u Zemunu

Važan je događaj izgradnja željezničke pruge kojom je pogranični Zemun 1883. povezan sa Srednjom Europom, a zatim, podizanjem prvoga željezničkog mosta na Savi, preko Beograda (1884) i s istokom.

Ta veza povećala je promet i oživjela privredu u gradu, koja se ogleda u proširivanju starih i otvaranju novih većih radionica (fabrika za tehničke popravke brodova Karla Gnusa, osnovana 1885, radionica sapuna, svijeća i nusproizvoda, osnovana 1890), prvih fabrika (parna fabrika kundaka E. Erenrajha i M. Bindera, osnovana 1888, parna pilana M. Bindera i G. Polgara, fabrika skroba, osnovana 1888), parnih mlinova (2), ciglana (2 i jedna s kružnim pećima), pecara, pivara (2), radionica obuće i odijela, punionica soda-vode i drugih, koje su se u prvom redu koristile domaćim sirovinama, jer se do sirovina s drugih strana teže dolazilo. Tada se osnivaju prvi novčarski zavodi (Zemunska hrvatska štedionica, 1867), otvaraju hoteli (»Grand«, Zlatni anđeo« i »Central«), obnavlja građevinski fond, u gradu i predgrađima, uređuju ulice, proširuje kanalizacijska mreža, kopaju prvi arteški bunari (1892) i uvodi električna rasvjeta. Uoči nove 1901. godine proradila je električna centrala na Keju i upaljene su prve električne sijalice. Godine 1902. predana je javnoj upotrebi suvremeno uređena gradska klaonica na Prigrevici.

Nakon proboja solunske fronte 5. studenog 1918. srpska vojska ušla je u Zemun. Bio je to kraj dvostoljetne vladavine crno-žute monarhije u Zemunu. Sremska županija i grad Zemun ušli su u Kraljevinu SHS. Kraj Prvoga svjetskog rata donio je bitne promjene u Zemunu, koji je izgubio status pograničnoga grada. Počela je nova etapa života i rada. Oduševljenje i nade iznevjerene su nakon atentata u Skupštini 1928. i Šestojanuarske diktature. Jedini prostor gdje su se Hrvati mogli dokazati s obzirom na znanje i obrazovanje, bilo je gospodarstvo.

Nakon I. svjetskog rata otvaraju se nove fabrike i ustanove, većinom u vlasništvu hrvatskih gospodarstvenika ili dioničara. Fabrika čokolade (1921), fabrika ljepila (1923), Filipovićeveva fabrika ugljične kiseline (1925), fabrika aeroplana i hidroaviona »Zmaj« (1927), fabrika aviona »Ikarus« (osn. 1923, u Zemunu od 1927), nekoliko fabrika tekstila i trikotaže (Sava i Alda 1928), dvije fabrike kože (Derma i Delfina), fabrika strojnog remenja (Hofer i Peller), fabrika obuće Mira.

Godine 1927. počeo je rad vojno-civilnog aerodroma pod Bežanijskom kosom. Dana 15. veljače 1928. godine, polijetanjem dvokrilca (»potez 29«) uspostavljena je prva domaća zračna linija Zemun - Zagreb. Uvođenjem dugih linija aerodrom ubrzo postaje centar domaćega zračnog saobraćaja. Radovi su nastavljeni te su do 1931. podignuti hangari i pristanišna zgrada.

Nakon gospodarske krize, oživljavanje se ogleda u osnivanju novih fabrika i preduzeća: Fabrika trikotaže Tekstilind (1933), fabrika za izradu metalnih proizvoda Fortuna (1934), tekstilna industrija Stella (1937), fabrika preciznih instrumenata Teleoptik (osnovana 1922, u Zemunu od 1939), prva jugoslavenska proizvodnja plastičnih masa Isomit, fabrika kože na Prigrevici (1935) i dr. Oživljavanjem robnog i putničkog prometa proširuje se rad postojećih ustanova i javljaju se nove u gradu: glavna carinarnica s ekspoziurama na teretnom pristaništu i željezničkom kolodvoru, financijski komesarijat, željeznički kolodvor prvog razreda s dvjema veterinarskim

stanicama, Inženjerska sekcija Državne željeznice, glavna pošta i telegraf, brodski inspektorat, glavna agencija, kapetanija pristaništa i druge ustanove.

Osnovna škola (nakon II. svj. rata)

Kulturno-prosvjetne prilike

Godine 1851. počela je raditi prva stalna tiskara Ignjata Soprona (Novi Sad, 1820 - Zemun, 1894), a zatim druge, u kojima su tiskane knjige, časopisi i novine na hrvatskom jeziku i stranim jezicima.

U istom razdoblju otvorene su u Zemunu, osim već postojećih narodnih škola, prve srednje stručne škole (Realna gimnazija 1858, Trgovačka škola 1883, Viša djevojačka škola 1884, Drvorezbarska i košaračka 1885. i Šegrtska škola 1887, koja je imala niži i viši tečaj). Na poticaj Vrhovne vojne komande osnovana je 23. rujna 1858. dvorazredna realna škola u Zemunu. Službeno se zvala Niža realna škola. Dana 31. listopada 1858. aktom br. 15 ravnateljstvo te škole izvještava gradski magistrat da je I razred otvoren, da je 15. listopada počela obuka te da se u tom jednom razredu nastava obavlja 33 sata tjedno. U taj razred upisan je bio 21 učenik. Realna škola smještena je već 1858. u zgradi Glavne škole, podignutoj 1786. na tržnici pokraj rimokatoličke crkve, na mjestu gdje se danas nalazi odjel unutrašnjih poslova.

Nastava i administracija u tom razdoblju vođena je na njemačkom jeziku, koji je u Vojnoj granici bio službeni jezik, a i svjedodžbe su tim jezikom pisane. Međutim, neki detalji svjedoče da je već u to vrijeme hrvatski jezik imao svoje mjesto. J. J. Strossmayer u jednom dopisu iz 1863. energično je zahtijevao od zemunskog župana Žitvaja da mu pošalje objašnjenje zašto se u realnoj »učionici« vjeronauka ne predaje na hrvatskom jeziku i da izvidi koliko ima učenika koji »trebaju« učiti vjeronauku na njemačkom jeziku. Uz odgovor na taj zahtjev ravnatelj Radej je magistratu poslao izvješće da ne postoji nikakva odredba da se vjeronauka mora predavati na hrvatskom jeziku, ali da učitelji ipak to čine kada učenik ne vlada dovoljno njemačkim jezikom i da tako rade i na satovima ostalih predmeta, osobito za srpsku djecu koja još nisu savladala njemački jezik. Nagodbom iz 1868. ozakonjena su prava Trojedne Kraljevine. Hrvatska je autonomna u unutrašnjim poslovima, u koje pripadaju i škole. Zakonodavnu vlast imao je Hrvatski sabor, a izvršnu hrvatsko-slavonsko-dalmatinska vlada u Zagrebu s banom i tri odjelna predstojnika (za nutarnju upravu, pravosuđe, crkvu i škole). Dana 1. kolovoza 1881. aktom broj 2299 od 27. srpnja te godine realka je potpala pod vlast bana, a 1. siječnja 1882. aktom br. 3323 od 27. prosinca 1881. škole su stavljene pod vlast hrvatsko-slavonsko-dalmatinske vlade (Odjel za bogoštovlje i nastavu). Zemaljska vlada preuzela je odmah mjere da što bolje unaprijedi školstvo, osobito da izjednači propise u svim školama.

Dana 8. kolovoza 1873. bio je izdan u Schönbrunu carski manifest kojim se reguliraju prava i dužnosti bivših graničara i rješavaju mnoga upravna i financijska pitanja. Iz fonda osnovanog tom prigodom sagrađena je zauzimanjem tadašnjeg poglavara bivše granice generala Franje Filipovića, nova školska zgrada za Veliku realku u samome gradskom parku, projekt zagrebačkog arhitekta Nikole Kolar. Dana 30. svibnja 1880. zgrada je, uz nazočnost mnogih građana, svečano otvorena. Okićena je, a pri ulazu u zgradu podignuta je spomen-ploča s natpisom »Za vladanja cara i kralja Franje Josipa I. i za upravljanja hrvatsko-slavonskom vojnom krajinom po generalu topništva, Franji barunu, Filipoviću Filipsbervskom 1879«. Godine 1918. spomen-ploča je skinuta, bačena i uništena.

Godine 1870. osnovano je Dobrovoljno vatrogasno društvo (zapovjednik H. Valš). Potkraj 19. i početkom 20. stoljeća osnovano je nekoliko pjevačkih društava: Hrvatsko pjevačko društvo »Odjek« i Hrvatsko obrtničko i trgovačko pjevačko društvo »Rodoljub«, srpski »Graničar« te njemačko i židovsko društvo. Posebnim ukazom 1904 osnovana je Hrvatska čitaonica, koja je 2003. ponovno registrirana, a 1905. osnovan je Hrvatski sokol i Hrvatsko obrtničko društvo.

Zemunska gimnazija, kasnije Ekonomska škola

Zemunski graditelji

Među prvim graditeljima druge polovice 19. stoljeća istaknuto mjesto sigurno pripada solidnom izvođaču radova Jozefu Markosu, koji je projektirao, gradio nove i popravljao stare kuće. Naslijedio ga je sin Jozef, ali radovi im do sada nisu razdvajani. Na prijelazu prošlog stoljeća, kada je obnavljan stariji građevni fond i kada su podizane mnoge zgrade u jezgri i na proširenom dijelu grada, počinje djelatnost većeg broja graditelja, među kojima se ističu Franjo Jenč, Josip Cimemian, Josip Kraus, Franja i Stjepan Katančić, Adam Filipović i Aleksandar Karlić.

U proučavanju izgradnje Zemuna i širenja grada u 19. i početkom 20. stoljeća (do 1914), ne mogu se izostaviti ni imena građevinskih stručnjaka koji su radili u Magistratu, poslije Gradskom poglavarstvu. U prvoj polovici 19. st. »Baudirektor« Miroslav Mihailović je, kao vojna osoba, odobravao planove i izgradnju. Polovicom 19. st. šef Građevinskog ureda bio je inženjer Eduard Štajner. Od sedamdesetih godina vodio je građevinske poslove općine u vrijeme vrlo intenzivne izgradnje i izvođenja opsežnih radova inženjer Dragutin Kapus, kojeg je 1905. zamijenio gradski inženjer Pavle Horvat. Kratko vrijeme na tom radnom mjestu bio je inž. Gašpar Kani.

Poznati zagrebački arhitekti projektirali su zemunske školske zgrade; Nikola Kolar Veliku realku (1879), Janko Holjac Djevojačku školu (1899), a Viktor Kovač i Hugo Erlih, osnivači moderne arhitekture u Hrvatskoj, izradili su planove za Dječjačku školu (1912).

Iste je godine arhitekt Viktor Kovač izradio planove za noviji dio zgrade Realne gimnazije u Gradskom parku. Zagrebački arhitekt Milan Pilar projektirao je 1892. stambenu zgradu advokata Badaja (danas kuća obitelji Ignjatović).

Hotel Central

Franjo Jenč (1867-1967). Rijetko se ljudski vijek poklapa s istoimenom vremenskom mjerom, kao u primjeru zemunskoga graditelja Franje Jenča. Rođen je u Zemunu 20 ožujka 1867. U tom je gradu živio, radio, gradio i umro 15. studenog 1967. u 101. godini. Njegova biografija građanskog uspona, od zidarova sina i bravarskog šegrta do jednog od najbogatijih ljudi svojega grada, svojevrsni je sociološki fenomen. U tome sadržajnom životopisu izdvaja se graditeljska linija, koja je u malom povijest emancipacije našeg zanatstva od esnafski ovisnih polufeudalnih oblika do samostalne, moderne poduzetničke organizacije sa širokim značenjem.

Jenčovo djelo nezaobilazan je primjer u nastojanjima da se otkriju putovi izgradnje naših malogradskih sredina i prenošenja europskih građevinskih uzora. Jenč je bio veoma plodan, svestran i angažiran u zadovoljavanju redovitih potreba i ukusa građanstva, bez revolucionarnih težnji, ali uvijek u aktualnim trendovima graditeljske prakse primjerene domaćim mogućnostima.

Zbog svega što nam otkriva graditeljska biografija Franje Jenča, zbog tragova koje je za sobom ostavio u zaštićenoj i posebnom urbanističkom postupku podvrgnutoj povijesnoj cjelini stare jezgre Zemuna, ona prelazi okvire jedne zanimljive sudbine javljajući se kao ogledalo ili primjer arhitektonskog razvoja vremena i prostora.

Franjo Jenč je iz naturalizirane zemunske obrtničke obitelji. Odrastao je u kući oca, uglednoga zemunskoga zidarskog majstora Franje i majke Eve, rođene Ebel, koji su ga dobro odgojili i pružili mu prve životne pouke. Prva tri razreda osnovne škole pohađao je u franjevačkom samostanu (na uglu Svetosavske i Strossmayerove ulice), a četvrti razred završio je u Općoj, tada njemačkoj školi (Hauptschule) kod katoličke župne crkve na velikom trgu (današnji Omladinski trg). Nakon završene četverogodišnje osnovne škole upisao se 1878. u Malu realku (Unterealschule), koja se do 1880. nalazila u zgradi stare njemačke škole, a od školske 1880/81. godine u tek podignutoj zgradi Velike realke, današnje zemunske gimnazije u Gradskom parku.

Po sjećanju suvremenika, Jenč je u školi bio vrlo marljiv i posebno se isticao u crtanju. U Maloj realci, osim njemačkog jezika, prirodopisa, fizike i kemije, slušao je predavanja iz aritmetike, geometrije, geometrijskog crtanja, graditeljstva i »prostoručnog risanja«. Crtanje mu je predavao profesor Aleksandar Mašić, akademski slikar i crtač, brat poznatoga hrvatskog slikara Nikole Mašića. Marljivi učenik Jenč iz tog predmeta postizao je odličnu ocjenu (ausgezeichnet-izvršno-1). Znalo se da je baš tom predmetu u tadašnjim srednjim školama posvećivana osobita pozornost, »tako da su učenici stekli upravo zavidnu vještinu crtanja određenih skica, nacрта i

ornamenata«. Sigurno je da su svi, a posebno stručni predmeti poslije i te kako dobro poslužili Franji Jenču u plodnom graditeljskom radu.

Radeći vrijedno poslove zidarskog pomoćnika, Jenč si je osigurao sredstva za dalje napredovanje u toj struci. Od 1889. do 1894. boravio je u Salzburgu, gdje je radio zidarske poslove i slušao večernja predavanja na nižoj tehničkoj građevinskoj školi. Godine 1894. položio je u Zagrebu ispit za ovlaštenoga građevinskog majstora (Baumeister), odnosno građevinskog preduzetnika, i tako stekao pravo na samostalno obavljanje građevinskih poslova. Otada počinje njegova opsežna graditeljska djelatnost. Sam je projektirao, radio prema tuđim planovima, sam i s drugim poduzetnicima izvodio raznovrsne poslove: od nadgrobne kapele za zemunskog apotekara Karla Treščika, kolnog puta Surčin-Boljevci, malih obiteljskih kuća, najamnih stambenih zgrada, do javnih i utilitarnih građevina kao što su električne centrale u Zemunu, Rumi i Novom Sadu te proširenje željezničke stanice u Novom Sadu. Prema jednom izvoru, računa se da je Franjo Jenč podignuo više od stotinu zgrada. Sigurno je da je najviše poslova obavio u Zemunu. Prvi samostalni posao izveo je 1894, kada je gradio Srpski dom u Sremskoj Mitrovici. Sljedeće godine, oženivši se Jozefinom Čermak, Rumunjom češkog podrijetla, bio je pripremio plan za gradnju nove stambene kuće i ubrzo ju je završio na mjestu triju starijih kuća i gostionice »Kod posljednjeg groša«, jednokatnu zgradu u Svetosavskoj (tada Molinarijevoj) ulici br. 19. U jednom od četiriju komfornih stanova nove zgrade smjestila se Jenčova tek osnovana obitelj, koja se ubrzo povećala. Do 1905. u njoj je rođeno šestoro djece. Među njima i sin Franja, koji je nakon završene srednje škole studirao arhitekturu u Beču i Pragu, tako da je u obitelji održana graditeljska tradicija.

U Jenčovu opusu izdvaja se građevinska aktivnost između 1895. i 1913. U tom razdoblju projektirao je najveći broj stambenih zgrada i podizao, prema tuđim planovima, tada najljepše i najveće javne građevine u Zemunu. Zgrade koje je projektirao i gradio u Zemunu čine zaokruženu cjelinu koja se može podijeliti na tri etape postupnog napuštanja starijih stilskih obrazaca i prihvaćanja novih.

U prvoj etapi, koja obuhvaća izradu planova i gradnju vlastite kuće u Svetosavskoj ulici br. 19 (1895), stambeno-poslovne kuće Jelene Jovanović (1900), kuće Magdalene Osvald i Johana Harazdija (1904), Jenč se u oblikovanju arhitektonskog plašta i glavnih fasada služi elementima renesanse i baroka, prerađenima na način svojstven srednjoeuropskoj arhitekturi s kraja 19. st. Na pročeljima tih zgrada dekorativna plastika i okviri prozora vrlo su reljefni, a slobodna polja imaju nemirnu fakturu postignutu pojasnima koji u žbuci oponašaju druge građevne materijale. Svi ukrasni elementi i profili klasičnog su podrijetla. Iako te zgrade imaju zajedničke oblike, koji se ogledaju prije svega u upotrijebljenim stilskim elementima, svaka od njih posebno je projektirana. Sve one zrcale posljednje odjeke historicističkih neostilova.

U sljedećoj etapi Jenč napušta klasične motive oblikovanja zgrada. Rekonstrukcija Farhijeve kuće iz 1906, zatim kuće Kalmine Levi, apotekara Štrajma, Katarine Marković i Katarine Braun iz 1907. te kuće fotografa Gatera iz 1908. i Samuela Dojča iz 1909. oblikovane su pod jakim utjecajem secesijskog dekorativizma. Odbacivši ustaljene strože postupke, Jenč je prihvatio slobodnije komponiranje i obradu zgrada. Dekorativna plastika postala je plicia, raznovrsnija i sastavljena od samostalnije stiliziranih geometrijskih i pretežito floralnih motiva. Na tim zgradama jače je došla do izražaja zakrivljena linija, osobito u krovnim vijencima. Prozorski

okviri gotovo su nestali, bar s obzirom na prijašnji klasični tretman prozora. Kompozicije fasada iz te etape manje su vezane za konstruktivni sklop, a ističu se glavni motivi. Doduše, Jenč se nije sasvim otrgnuo od ranijih postupaka, što dolazi najviše do izražaja u općoj podjeli cijeloga zidnog platna, gdje se i dalje javljaju dijelni vršci etaža i odvojena obrada prizemlja i kata. U tom smislu kuća apotekara Štrajma ima prijelazni karakter, a na kući Samuela Dojča postigao je najznatniju emancipaciju u smjeru osamostaljivanja ukrasa koji je sam sebi postao cilj.

Treću etapu čine kuća Mavre Bindera iz 1911. i vlastita kuća u ulici Đure Đakovića iz istog vremena. Na njima je arhitektonska kompozicija zasnovana na primarnim prostornim elementima a sekundarna plastika gotovo je nestala. Time se Jenč približio idealu moderne bezornamentalne arhitekture, kojoj je strano ukrašavanje, bilo da ono oponaša konstrukciju ili da je samo sebi svrha.

Stilska analiza zgrada koje je projektirao i izgradio F. Jenč pokazuje ga ne samo kao majstora zavidne kvalitete već i graditelja sa stvaralačkim nervom, znatiželjnog za novine te kao sposobnog i solidnog prenositelja najnovijih stilskih smjerova iz razvijenijih arhitektonskih sredina.

Zgrade koje je podignuo prema tuđim projektima samo potvrđuju Jenča kao solidnog izvođača. U Zemunu se od građevina čija je izvedba bila povjerena Jenču ističu zgrade Pošte iz 1896, Električne centrale i Djevojačke škole iz 1899, Željezničke škole iz 1906, Vodne zajednice iz 1908. i Srpskog doma iz 1909. Neke od zgrada izvodio je s drugim građevinarima. Činjenica da su Jenču povjeravane značajne građevine, svjedoči o njegovu ugledu u vlastitoj sredini i izvan nje. Iako ti radovi nemaju značaja za proučavanje njegova djela u prenošenju arhitektonskih koncepcija, oni dokumentiraju njegov utjecaj na razvijanje obrtničke solidarnosti u tada posebnom gradu Zemunu.

Nakon završetka Drugoga svjetskog rata ponovno je počeo raditi kao voditelj gradilišta u zemunskom pogonu beogradskoga građevinskog preduzeća »Komgrap«, koji se 1947. odvojio kao posebno preduzeće »Novi grad«. Iskusnom i dugogodišnjem graditelju povjereno je izvođenje radova na bombardiranjem oštećenoj zgradi predratnoga Gradskog poglavarstva u Zemunu (podignuta 1886. prema planovima gradskog inženjera Dragutina Kapusa). Zgrada Gradskog poglavarstva, odnosno tadašnjeg Narodnog odbora (danas Skupštine Opštine Zemun) na uglu Trga pobjede i Preradovićeve ulice, tom prigodom je generalno obnovljena prema planovima arhitekta Rajka Talića. Rekonstrukcijom je proširena do Preradovićeve ulice i povećana za još jedan kat.

Popis važnijih radova graditelja Franje Jenča:

1. Kuća Franje Jenča - Zemun, Svetosavska br. 19
2. Kuća Jelene Jovanović - Zemun, Gospodarska br. 17
3. Kuća Magdalene Osvald - Zemun, Maršala Tita br. 4 (tada Glavna)
4. Harastijeva kuća - Zemun, Bežanijska br. 34
5. Kuća apotekara Štrajma - Zemun, Bežanijska br. 16
6. Kuća Katarine Marković - Zemun, Maršala Tita br. 12
7. Kuća Katarine Braun - Zemun, Maršala Tita br. 36

8. Kuća Samuela Dojča - Zemun, Maršala Tita br. 51
9. Kuća Franje Jenča - Zemun, Đure Đakovića br. 4-8
10. Kuća Mavre Bindera - Zemun, Sonje Marinković br. 4
11. Nadgrobna kapela apotekara Treščika - Zemun, Katoličko groblje na Gardošu
12. Rekonstrukcija Farhrjeve kuće - Zemun, Maršala Tita br. 14
13. Rekonstrukcija kuće Kalmine Levi - Zemun, Dubrovačka br. 11
14. Rekonstrukcija kuće fotografa Gatera - Zemun, Maršala Tita br. 20

Objekti izvedeni prema planovima drugih projekata:

1. Zemunska pošta - Zemun, Maršala Tita br. 8
2. Djevojačka osnovna škola - Zemun, Gradski park br. 9
3. Zgrada Električne centrale - Zemun, Kej oslobođenja br. 15
4. Put Surčin - Boljevci
5. Opšta javna bolnica - Zemun, Vrtlarska br. 4
6. Kuća Gavre Polgara - Zemun, Gospodska br. 7
7. Zgrada Željezničke škole - Zemun, Maršala Tita br. 2 i Sonje Marinković br. 1
8. Zgrada Vodne zajednice - Zemun, Trg JNA br. 10
9. Srpski dom - Zemun, Svetosavska br. 22
10. Kuća Milana Janče - Zemun, Gospodska br. 9
11. Kuća braće Klemens - Zemun, Đure Đakovića br. 11
12. Zgrada Skupštine Opštine Zemun - Zemun, Trg pobjede br. 1 i Preradovićeve br. 7

Popisom su obuhvaćeni radovi poznati iz dosadašnjih istraživanja. Potpuni katalog radova Franje Jenča, kao i drugih starijih i novijih zemunskih graditelja, moći će se sastaviti tek naknadnim utvrđivanjem danas neotkrivenih podataka. Ako je točna pretpostavka, potvrđena i posljednjom izjavom samoga Jenča, da je izgradio oko stotinu objekata, znači da ovaj pregled čini manji ali sigurno najznačajniji dio njegova opusa.

Adam Filipović, industrijalac (1887-1944), potječe iz poznate plemićke porodice Filipović, iz koje su mnogi znameniti ljudi. Rođen je u Pančevu 1887. u brojnoj obitelji Alouza Filipovića i majke Katarine, rođene Knotts. Adam je imao tri brata i dvije sestre. Otac Alouz, podrijetlom iz Dubovca, općina Slavonski Brod, bio je u Pančevu poznati obrtnik i proizvođač strojeva i boca za soda-vodu, a u njegovoj radionici proizvodili su se i prodavala soda-voda i bezalkoholna pića. Mali Adam bio je inteligentno dijete, puno dinamike i znatiželje. Nakon završene osnovne škole i trgovačke akademije u Pančevu, taj mu grad postaje tijesan. U dogovoru s ocem odlazi u Vojnu akademiju u Budimpeštu 1915. Ondje se njegova nemirna priroda dovodi u sklad, stječe radne navike i samodisciplinu, što mu je poslije u životu, uz obrazovanje, mnogo koristilo.

Nakon Prvoga svjetskog rata vraća se u rodno Pančevo. Oženio se 1921. Pančevkom Marijom Bittol. Za vrijeme školovanja u Budimpešti upoznao se s industrijalcem Židovom Janošom Hajošem, kod kojega je radio, a koji je na daljnji njegov rad i opredjeljenje imao dosta utjecaja. Nakon raspada Austro-Ugarske i stvaranja Države SHS, između Budimpešte, Sofije i Atene na prometnicama, posebno željezničkima, Zemun postaje značajna točka za transport i tranzit robe, posebno poljoprivredne i prehrambene. To je i Adam uočio i zato je odlučio na periferiji Zemuna pokraj željezničke pruge, a u neposrednoj blizini kolodvora, uz pomoć mađarskoga kapitala,

pristupiti gradnji fabrike ugljičnog dioksida (ugljične kiseline i suhog leda) i opreme za radionice soda-vode. Fabrika se počela graditi 1921, a gradnja je završena i tvornica puštena u rad 1924. S obzirom na dotadašnje radionice i fabrike u Zemunu, ona je među prvim industrijskim objektima s kontinuiranom proizvodnjom. Iako je fabrika bila dioničko društvo s uglavnom mađarskim kapitalom, kreditirano od Budimpeštanske i Pančevačke banke, graditelj i realizator te ideje bio je Adam, koji je i odredio lokaciju. Koliko je energičan i vrijedan taj čovjek bio, govori i činjenica da je svaki dan brodom iz Pančeva dolazio na posao, a navečer kasno vraćao se brodom kući u Pančevo. Sagradio je kuću koja se i danas nalazi u Karađorđevoj broj 5 (prije Filipovićev trg), obitelj Filipović se 1931. preselila iz Pančeva u Zemun.

Do fabrike doveden je industrijski kolosijek, ranžirna stanica, otvara se tramvajska linija Zemun - Beograd, podiže se nasip, gradi kej i pristanište za brodove na Dunavu. Sve to je mladom i sposobnom Filipoviću podignulo ugled. Na stručnom planu surađivao je s mnogim poznatim firmama i udrugama. Među ostalima i s »Imperial chemical Industries Ltd.« iz Londona, a u zemlji s ministarstvima i trgovinskom komorom. U gradu Zemunu surađivao je s općinskim poglavarstvom, kulturnim i športskim društvima. Posebno je bio angažiran u veslačkom klubu »Galeb«, kojemu je, pred rat, bio dopredsjednik te član olimpijskoga komiteta.

Kada je bio u zenitu radnog stvaralaštva, nastupilo je ratno stanje. Adam Filipović bio je veliki entuzijast, pionir mnogih akcija, vrlo progresivan i suvremen industrijalac, unosio je novine u proizvodnju, prodaju, komercijalnu aktivnost, napuštao je stari klasični način rada i postao suvremen menadžer. U društvenom životu bio je aktivan, rado viđen i priman.

Međutim, kao i svaki čovjek, radio je i pogreške. Bio je uvjeren da neće biti rata iako je on u Europi već počeo i zakucao i na vrata Jugoslavije. Brojni prijatelji pitali su ga kao viđenog i imućnog čovjeka hoće li do rata doći, a on bi im odgovarao »ne«, jer je u sebi to želio i u to vjerovao.

Početak rata i raspadom države, u poglavarstvu Zemuna postavljen je novi gradonačelnik, Nijemac Franc Mozer iz poznate obitelji Mozer, proizvođača alkoholnih pića. Mozer i drugi predložili su Adama Filipovića za dopredsjednika. Misleći da će u pozitivnom smislu moći utjecati na bližu i širu okolicu, pristao je na tu dužnost.

Međutim, počinju i prve ratne nedaće što ih svaki rat donosi. U Zemunu, kao i drugim mjestima, dolazi do progona Židova. Adam odlazi na čelu delegacije Zemuna u Zagreb i traži od Vlade novoformirane NDH da oslobodi uhapšene Židove. Rijetki su pušteni, a većina je internirana u logore. Ne mogavši se suprotstaviti mjerama nasilja, dao je ostavku na funkciju dopredsjednika, vratio se svom poslu i sa svim političkim strujama nastojao imati korektne i dobre odnose. Govorio je »ratovi dolaze i prolaze, tako će i ovaj, a ljudi moraju i dalje raditi i stvarati i zajedno živjeti«. Dolazi listopad 1944. godine, Nijemci sa svojim suradnicima napuštaju Zemun, a partizanska vojska 22. 10. 1944. zauzima Zemun i vojne vlasti uvode vojne prijekne sudove.

Po Adama Filipovića i druge industrijalce i trgovce, koji su smatrali da nisu zla činili drugima i ostali u Zemunu, dolaze predstavnici nove vlasti i odvođe ih u pritvor. Tako je Filipović bio pritvoren 23. 10. 1944, prvi dan od uspostavljanja partizanske vlasti. Prvo je odveden u Okružni ured za zdravstveno osiguranje, a 25. 10. 1944. odveden je u nepoznatom smjeru i gubi mu se

trag. Prema nepotvrđenim izjavama, pretpostavlja se da je 26. 10. 1944. godine po odluci Vojnog suda bio ubijen na zemunskoj Kalvariji. Međutim, odluka koju je poslije dobila njegova supruga nosi datum 6. 11. 1944. Poznato je da je Adam bio imućan čovjek i kao takav »klasni neprijatelj«, ali mnogi Srbi industrijalci bili su isto što i on, primjerice Petrović, Vukojić, Bižić, i svi su ostali živi. Sve su to pretpostavke, ali presuda vojnog suda na pola stranice sadrži previše optužbi da bi za sve njih bio odgovoran.

Adam Filipović bio je vrijedan i natprosječno sposoban čovjek, a to su ljudi koji mijenjaju svijet i ljude, što se uvijek mnogima ne sviđa, premda je sve političke strane materijalno pomagao.

Može se zaključiti: koliko god je imao sluha za tehniku i biznis, toliko nije bio nadaren za politiku. Mnogo je putovao, govorio je njemački i mađarski jezik. Iako u poslu vrlo spretan i energičan, temeljem izjave njegove kćeri Adriane bio je vrlo plemenit i nježan u privatnom životu, posebno prema svojoj supruzi Mariji, s kojom je imao troje djece: kćer Adriane, rođenu 1924. u Budimpešti, Marietu, rođenu 1929. u Kikindi i sina Adama, rođenog 1931. u Beogradu.

Najznačajnije, može se reći životno, djelo industrijalca Adama Filipovića bilo je što je prvi u Zemunu i u ovim krajevima sagradio fabriku s kontinuiranim načinom proizvodnje ugljičnog dioksida, zatim je sa švicarskom firmom »Carba« na njihovoj opremi prvi u Zemunu i šire proizvodio »suhi led« te uveo njegovu primjenu u kontejnerski transport živežnih namirnica i prehrambene robe, što je u ono vrijeme bilo revolucionarno u cijeloj Europi. To je omogućilo siguran prijevoz lako kvarljive robe. Taj pothvat imao je veliko ekonomsko i opće značenje za Zemun i društvo u cjelini.

Nekadašnji kolodvor

Franjo Katinčić, građevinar (1861-1941). Rođen u okolici Siska, zajedno s ocem, majkom i bratom Josipom došao je u Zemun između 1865. i 1867. U Zemunu je završio zidarski zanat. Potkraj sedamdesetih godina 19. stoljeća počeo je raditi kao zidarski majstor, a potkraj devedesetih postao je građevinski poduzetnik. U to vrijeme oženio se u Zemunu Cecilijom Potje, koja je bila podrijetlom iz Alzasa, ali je obitelj već bila starosjedilačka u Zemunu. Imao je dva sina i jednu kćer. Mladi sin Franja umro je mlad bez nasljednika, kći Ana udala se za Miju Barca, a Stjepan, stariji sin, oženio se Marijom Leichinger. Kao građevinski preduzetnik Katinčić je bio poznat u Zemunu i dugo godina cijenjeni član ceha zemunskih obrtnika. Kao građevinski preduzetnik izgradio je više kuća u Zemunu po želji kupaca. Za sebe je izgradio kuću u Pantelićevoj ulici br. 12 (sada Sonje Marinković br. 20), izdavanjem koje je htio osigurati starost. Kuća je napravljena 1912. i sastojala se od 4 troiposobna stana (tri od 107 četvornih metara i jedan od 111 četvornih metara) u glavnoj zgradi i tri jednosobna stana u dvorišnoj zgradi. Osim toga saziđao je obiteljsku kuću u Prigrevici br. 84 i kuću za svojeg bratića, također u Prigrevici. U Prigrevici je saziđao i kuću za obitelj Veseli. S firmom J. Kraus i J. Cimerman sudjelovao je u

gradnji Pučke dječjačke škole 1913, a u dva mandata bio je član zastupništva u zemunskom poglavarstvu. Gotovo do kraja života bavio se građevinskim radom i poduzetništvom. Bio je predsjednik pjevačkog društva »Rodoljub« i »Hrvatskog sokola«. Umro je u Zemunu u listopadu 1941. Njegov posao i njegovu firmu naslijedio je njegov sin Stjepan, školovan u Zagrebu. Na njegovoj kući u Zemunu postoje inicijali: gradio F. K. 1911. godine.

Istaknuti Hrvati i njihova djela

Ovim radom nije moguće obuhvatiti i opisati sve istaknute Hrvate koji su zadužili Zemun. Pokušat ću svojim izborom opisati pojedine predstavnike iz različitih područja stvaralaštva. Neki od tih ljudi legende su u Zemunu i Sremu, no mnogi su potpuno nepoznati u hrvatskim krajevima. Većina je rođena u Zemunu i u njemu su stvarali, drugi su došli u Zemun i bili nadahnuti da ondje stvore svoja djela. Neki su naši velikani ondje samo privremeno boravili, npr. Miroslav Krleža, koji je iz Budimpešte došao 1912. u Beograd da se kao dragovoljac javi u srpsku vojsku, a srpska ga je policija vratila u Zemun, gdje su ga zatvorili te je proveo više mjeseci u zatvoru.

Bard hrvatske književnosti Tin Ujević od 1926. stanovao je nekoliko godina u Zemunu kod Đure Radnića, gdje je pisao neka djela.

Za vrijeme Drugoga svjetskog rata u Zemunu je boravio Gustav Krklec, koji je svojim pjesmama kriknuo protiv rata.

U Zemun je 1900. došao Stjepan Radić nakon što je bio prognan iz Praga. Od 1900. do 1902. boravio je u Zemunu, gdje ga je redarstvo htjelo izgnati, ali se tomu energično suprotstavio odvjetnik Aleksandar Badaj, istaknuti član poglavarstva i Hrvatskog sabora. Radić je svoje članke iz Zemuna slao češkim listovima *Hlas naroda*, *Narodni listy*, *Češka demokratice*. Iz Zemuna je surađivao s riječkim *Novim listom*, koji je uređivao Fran Supilo.

Radić je u Zemunu pokrenuo i uređivao hrvatske novine *Živa Domovina*. Taj tjednik izlazio je samo 1901. pa je iz financijskih razloga prestao izlaziti. Bio je na meti bana Khuen-Héderváryja zbog žestokih kritika njegove vladavine. Radić je nakon dvije godine napustio Zemun.

U nastavku opisani su istaknuti pojedinci drugih profesija, zemunski i sremski stvaraoci.

Živko Bertić, književnik. U Zemunu je 1938. umro odvjetnik dr. Živko Bertić, poznati političar, koji se uspješno oprobao i u književnosti. Rođen 1875. u sremskom selu Kukujevci, završio je studije prava u Pragu a u Zemun se doselio 1906. i otvorio advokatski ured. Bio je jedan od najistaknutijih članova Hrvatsko-Srpske koalicije, a politikom se nastavio baviti i u međuratnom razdoblju. U književnosti se ogledao esejima, humoristično-satiričnim djelima, crticama i pripovijetkama iz slavonskog i sremskog života. Književna djela uglavnom je potpisivao pseudonimom »Živan iz Srema«. Potomci dr. Bertića i danas žive u Zemunu. Tko ne zna za našega Živana iz Srema? Njegova crtica *Na velike škole* ne sadrži samo zabavno pripovijedanje sa svim karakteristikama sremskog sela već se tu Živan očituje kao veliki, umni, ali i zabrinuti narodni učitelj koji poput dobrog oca upućuje što treba činiti, a čega bi se valjalo kloniti. Dostojan učenik Relkovića, pa poslije Josipa Kozarca.

Njegovi divni opisi pojedinih prizora iz života Srema, a napose njegovih Kukujevaca, ostali su nenadmašeni. U tom se pogledu posebno ističu *Ženski udesi* u izdanju Matice hrvatske iz 1902. No, želimo naglasiti još jednu osobitu crtu Živkove naravi. To je osobita toplina i sentimentalnost. Njegova *Strana kruška* kratka je sličica ili bolje uspomena na staru krušku u dvorištu rodne kuće, ali napisana je s toliko topline, s toliko žarke ljubavi i ganutljiva sjećanja da će čitatelj rijetko naći nešto slično u drugoga kojeg pisca.

Aleksandar Badaj, advokat (Cernik, 1858 - Zagreb, 1937). Studije prava završio u Zagrebu, zatim postaje advokat u Zemunu. Godine 1906. imenovan za predstojnika za pravosuđe u vladi. Ponovno na to mjesto dolazi 1917. u vladi Hrvatsko-Srpske koalicije, 1918. postaje član revolucionarne vlade, a 1919. predsjednik Stola sedmorice. Poznat je kao jedan od odličnih zakonopisaca.

Mladen Barbarić, svećenik i književnik (Ilok, 1873 - Zemun, 1936). Rođen u učiteljskoj obitelji, pučku je školu pohađao u Iloku, gimnaziju u Osijeku, a filozofiju i bogosloviju studirao u Beču i Baji. Stupivši u franjevački red, promijenio je krsno ime Krunoslav u redovničko Mladen. Službovao kao vjeroučitelj, župnik i gvardijan u Cerniku, Koprivnici, Iloku, Osijeku i Zemunu. Suradivao u vjerskoj i književnoj periodici. Pokrenuo i uređivao zagrebački dječji list *Anđeo čuvar*.

Miloš Bandić, književnik i kritičar (Zemun, 1930 - Zemun, 1996). Otac Ivan, državni i privatni činovnik, narodni poslanik. Majka Ljubica, r. Ilić, stručna učiteljica. Gimnaziju pohađa u Zemunu (maturirao 1949), na Filozofskom fakultetu (engleski jezik, jugosl. književnost i nac. povijest) diplomirao 1958, doktorirao 1963. Novinar u listu *Zadruga*, Beograd, urednik kulturne rubrike listova *Naš vesnik* i *Mladost*, urednik te glavni i odgovorni urednik *Književnih novina*, jezični redaktor u *Vojnoj enciklopediji*, docent, izvanredni profesor i redoviti profesor Filološkog fakulteta (1965-90), sekretar beogradskog PEN-kluba i glavni urednik časopisa *Literary Quarterly* (1965-66). Objavljivao od 1949. Govorio je engleski, češki, ruski i slovački. Zemunci su na njegovu rodnu kuću stavili spomen-ploču (Franca Rozmana 20).

Stjepan Barić, političar (Zemun, 1889 - Zagreb, 1945). Pučku školu i gimnaziju završio u Zemunu, a filozofiju i pravo studirao u Zagrebu i Fribourgu. Godine 1918. bio je član Narodnoga vijeća u Zagrebu, zatim narodni zastupnik, te ministar socijalne politike u vladi A. Korošeca 1928-29. O aktualnim političkim i gospodarskim problemima pisao u različitim listovima, ponajviše u *Seljačkim novinama*, koje je uređivao 1918-24; suradivao je i u iseljeničkom tisku pa je u *Napretku* (Sydney, 1939, br. 70) objavio članak o političkom teroru u Jugoslaviji.

Vilim Korajac, svećenik i književnik (Kaptol kraj Požege, 1839 - Zemun, 1899). Osnovnu školu pohađao u Kaptolu, Oriovcu i Novoj Gradiški, gimnaziju u Požegi i Zagrebu, bogosloviju završio u Đakovu, Službovao je kao kapelan u Zemunu, zatim je bio profesor u biskupskom sjemeništu u Đakovu te neko vrijeme istodobno vjeroučitelj i ravnatelj đakovačke preparandije, a od 1878. do smrti bio je župnik u Zemunu. Sahranjen je na zemunskom katoličkom groblju.

Gustav Krklec, književnik (1899-1977). Pisac lirskih pjesama, eseja, putopisa i književnih prikaza, prevodilac s ruskog, češkog i njemačkog, član JAZU, predsjednik Matice hrvatske. Taj pjesnički velikan napisao je u Zemunu mnogo lijepih pjesama, objavljenih u više knjiga. Budući

da je za vrijeme Drugoga svjetskog rata boravio u Zemunu, brzo je došao u sukob s vlastima pa se morao skloniti u susjedni Slankamen na Dunavu.

Josip Kulundžić, kazališni redatelj (Zemun, 1899 - Beograd, 1970). Potječe iz trgovačke obitelji. U rodnom gradu završio je pučku školu i gimnaziju, studirao medicinu u Innsbrucku, apsolvirao na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Studirao je kazališnu režiju u Drezdenu, Beču, Parizu i Pragu, a u Parizu i Budimpešti završio studij dramaturgije i operne režije. Od 1921. do 1928. djelovao u Zagrebu kao pomoćnik dramaturga i dramaturg HNK te predavač na Glumačkoj školi. Godine 1928. i 1929. redatelj je u Novom Sadu, a zatim u Beogradu, gdje je profesor na Kazališnoj akademiji. Na hrvatsku kazališnu scenu stupio je zaslugom Julija Benešića, pod čijom je upravom u HNK-u u Zagrebu izvedena 1921. Kulundžićeva drama *Ponoć*. Neke Kulundžićeve drame tiskane su u časopisima (*Savremenik*, 1921. i 1928; *Kritika*, 1922; *Vijenac*, 1924; *Književnost*, 1952, 1955, 1956, 1957). U časopisima je objavljivao i eseje o dramskoj umjetnosti i kazalištu, a za potrebe kazališta adaptirao je niz djela različitih autora te prevodio s njemačkoga. Pisao je također filmske scenarije. Na njegovu rodnu kuću u Bežanijskoj ulici stavljena je spomen-ploča.

Petar Marković, političar, pisac i slikar (1869 - Zemun, 1952). Jedan od prvih maturanata zemunske gimnazije. Vrlo zaslužan zemunski gradonačelnik (1909-1914), slikar, putopisac, doktor prava, pisac vrlo vrijedne knjige *Zemun od najstarijih vremena do danas* (1896). O toj knjizi, prepunoj dragocjenih podataka, imali su lijepo mišljenje Isidora Sekulić i Ivo Andrić. Petar Marković se brinuo o zemunskim kulturnim, prosvjetnim i humanitarnim ustanovama. Objavljivao je putopisne bilješke iz više europskih zemalja i brojne zapise u časopisima i novinama. U njegovoj rukopisnoj ostavštini čuva se više tekstova iz političke, društvene i kulturne povijesti Zemuna. Ti su tekstovi dragocjen izvor za proučavanje povijesti grada Zemuna.

Solan Matković, svećenik (Ilok, 1863 - Zemun, 1919). Krsnim imenom Antun, studirao filozofiju u Feldváru, teologiju u Baji. Službovao u Brodu na Savi, Vukovaru, Iloku, Šarengradu i Zemunu. Bio je orguljaš i posebno se bavio pitanjima glazbenoga odgoja u školi. Pisao poučna djela, vjeronaučne udžbenike i povijesne rasprave. Sahranjen je u Zemunu na katoličkom groblju.

Ivan Muhar, trgovac (1867-1966). Braća Mijat (1865-1902) i Ivan Muhar došli su u Zemun iz Like potkraj 19. st. Prvi je došao Ivan, kao pitomac, a ubrzo potom je stigao i njegov stariji brat. Ivan Muhar zaposlio se kod jednoga zemunskog trgovca - Židova, čije ime na žalost nije sačuvano i on mu je nakon nekog vremena dao kredit da otpočne samostalnu djelatnost. U međuvremenu, Mijat se razbolio od tuberkuloze i umro relativno mlad. Svoj prvi dućan, u kojem je prodavao sve i svašta, Ivan je otvorio na Senskom trgu (danas Trg Branka Radičevića). Ubrzo je skupio skroman kapital i njime kupio mali lokal »Dva tornja«, preko puta ulice. Muhar, po kome se cijeli dio Zemuna i danas zove, podignuvši veličanstveno zdanje, sve do kraja Drugoga svjetskog rata slovio je za jednog od najuspješnijih zemunskih trgovaca. Kao ilustraciju navest ću i jednu anegdotu. Kada ga je jednom prilikom neki njegov prijatelj, ratar, prekorio što ne drži u dućanu i ono što treba poljoprivrednicima, npr. ralo, on ga je upitao »A da li tebi treba ralo?«. Budući da je dobio potvrđan odgovor, rekao je prijatelju da dođe sutra ujutro. I zaista, ralo je bilo u dućanu. Također, Ivan Muhar nikada nije zaboravio svojega prvoga gazdu - Židova, koji mu je omogućio da otpočne posao, pa je valjda zato sve vrijeme Drugog svjetskoga rata skrivao kod

sebe obitelj Židova Leona Hajma, riskirajući tako i sudbinu svoju i svojih najbližih. Za sve vrijeme postojanja firme, ona je nosila naziv »Braća Muhar« iako stariji Mijat u nastanku gotovo nije ni sudjelovao.

Ivan Muhar oženio se Emilijom (1883-1970), kćeri Magdalene (1863-1931) i Sigmunda Ulriha (1854-1918), nadzornika zemunskog telegrafa. Emilija je bila zaljubljena u jednoga husarskog časnika, ali je njezin praktični otac zaključio da je bolje kćer udati za vrijednog i radnog trgovca nego za neku »oficirsku smladu« kojoj mora dati i veliki miraz uz kćer, pa je tako Ivan Muhar dobio ženu iz ugledne obitelji, što je i njemu osobno podignulo ugled u Zemunu. Emilija je za svojim husarom patila cijelog života, ali je Ivanu bila dobra supruga i rodila mu troje djece: kćer Mirku (1905-1980), poslije udanu za zemunskoga gimnazijalca profesora Dušana Pavešića, i Zdenku (rođenu 1909), udanu najprije za Otona Jenča, a zatim za beogradskog inženjera Milorada Bijanića, te sina Ivana (1907-1942). On je studirao ekonomiju u belgijskom gradu Antwerpenu, a potom je zajedno s ocem vodio dućan, ali i vlastito predstavništvo »Orion« radija u Beogradu. Za vrijeme studija upoznao je Belgijanku Martu d' Poter (1908-1942) kojom se poslije i oženio i s njom imao troje djece: Ivana (rođena 1933), Dejana (1938-1993) i Nikol, udanu Mišić (rođena 1940).

Ilija Okrugić-Sremac, svećenik i književnik (Sremski Karlovci, 12. 05. 1827 - Petrovaradin, 30. 05. 1897). Potječe iz činovničke obitelji. U rodnom mjestu završio je pučku školu i gimnaziju, a teologiju u Đakovu. Zaredio ga je za svećenika biskup Josip Juraj Strossmayer, kao prvoga svog zaređenika, pa otuda potječe Okrugićeva odanost biskupu, koja je vidljiva i u njegovim književnim djelima. Bio je kapelan i župnik u Zemunu, Kukujevcima, Sotu, Sarvašu, Levanjskoj Varoši, prebendar stolne crkve u Đakovu, te od 1866. do smrti župnik u Petrovaradinu s naslovom opata sv. Dimitrija. Sudionik hrvatskoga narodnoga preporoda, surađivao je pjesničkim priložima te povijesnim raspravama u Gajevoj *Danici* i u Kuzmanićevoj *Zori dalmatinskoj* te u drugim ondašnjim hrvatskim listovima i smotrama.

Dragan Rumencić, arhitekt, novinar, karikaturist i slikar (Zemun, 1935), urednik karikature u redakciji *Ježa* (otac Aleksandar, nadstrojnik, majka Katica, r. Verić, domaćica). Maturirao u zemunskoj gimnaziji (1953). Završio Arhitektonski fakultet u Beogradu u klasi prof. M. Bajlona (1963). Objavljuje ilustracije, rebuse, križaljke i karikature te izlaže slike. Objavio je knjigu karikatura *Između tišine i smeha*.

Zbivanja nakon Drugoga svjetskog rata

Nakon početka Drugoga svjetskog rata i zračnih napada na Beograd, njemačke jedinice su 12. travnja 1941. ušle u Zemun. Već 13. travnja osnovana je nova, posebna gradska uprava (predsjednik Hans Mozer) jer je Zemun ponovno odvojen od Beograda. Sve do 10. listopada 1941. u Zemunu i okolnim selima (do crte Slankamen-Boljevci) vlast su u tom »njemačkom privrednom području« imali domaći Nijemci, takozvani »folksdojčeri«, a zatim su je, kada su ti dijelovi Srema ušli u sastav Nezavisne Države Hrvatske, dijelili s Hrvatima, međutim najvažnije položaje u tijelima uprave (gradonačelnici, kotarski predstavnici i dr.) zadržali su Nijemci, što će uvjetovati stalnu i prikrivenu borbu oko vlasti između folksdojčera-funkcionara i članova ustaškog pokreta.

Zemun je prvi put pripojen Beogradu 1934. godine, ali je nakon njemačke okupacije 1941. dodijeljen Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, u čijem je sastavu ostao sve do 22. listopada 1944.

Od tada do kraja rata, najveći broj funkcija vlasti vršila je vojska, odnosno Komanda mjesta s majorom Milanom Žeželjom na čelu. Sudsku i tužilačku funkciju vršila su također vojnosudska tijela. Komanda mjesta mobilizirala je ljude, motorna i zaprežna vozila za potrebe vojske, ali i obavljala druge poslove, u koje su pripadali otkrivanje i uhićenje pa i likvidacija »narodnih neprijatelja«. S koliko revnosti je to rađeno, najbolje svjedoče mnoge nevine žrtve pobijene u listopadu 1944, a zakopane pokraj Dunava u zemunskom keju kod »Hidrobaze« i na Kalvariji. Međutim, to je posebna tema koja zaslužuje poseban rad.

Ubrzo je, usporedo s vojnom, organizirana i civilna vlast, a teritorijalno je Zemun kao samostalni grad pripojen novoformiranoj autonomnoj oblasti Vojvodini, gdje je zemljopisno i pripadao.

Skupština Narodnooslobodilačkog odbora Zemun je na prvu godišnjicu »oslobođenja«, 22. listopada 1945. godine, održala svečanu sjednicu, na kojoj je, među ostalim, ali kao najvažnija, donesena i odluka o izdvajanju Zemuna iz sastava Vojvodine i pripajanja Beogradu. Istovjetnu odluku je toga dana donio i Pokrajinski narodnooslobodilački odbor Vojvodine, pa je tako Zemun, po drugi put u svojoj povijesti, ušao u sastav Beograda. Iako je odluka o pripajanju Zemuna prijestonici bila diktirana »odozgo« i nije bilo moguće izbjeći ju, mnogim Zemuncima ona je teško pala, pa je čak i na sjednici na kojoj je donesena nekoliko odbornika u svojim diskusijama izrazilo bojazan da će Zemun u sastavu Beograda biti zapostavljen, da će se od samostalnoga grada srozati na običan rejon Beograda i izgubiti samoupravu, da će zaostati u razvoju i sl. Ali novi naraštaji, osobito kolonista - došljaka, koji su preplavili Zemun, mislili su drugačije. Danas je to jedan od najvećih industrijskih centara u Srbiji, sa metaloprerađivačkom, tekstilnom, industrijom kože i obuće, hemijsko-farmaceutskom, drvnom. Značajno je srijedište putnog, riječnog i zračnog saobraćaja. Zemun je, kao dio Beograda, veliki kulturno-prosvjetni centar. Danas se teritorijalno širi prema zapadu i jugozapadu, gdje se spojio sa Novim Beogradom.

Pogled na suvremeni Zemun

Iz navedenog teksta može se sagledati višestoljetno uspješno djelovanje Hrvata u Zemunu. Izgrađivali su Zemun gospodarski, vjerski, obrazovno i kulturno. To je trajalo do završetka Drugoga svjetskog rata, kada su svi objekti oduzeti i postali »narodna svojina«. Navest ću primjer gradske Bolnice ili Bolnice sestara milosrdnica, koje su sestre podigle za građane Zemuna, a koja im je oduzeta. Zatim Katolički dom, u kojem su radila kulturno-umjetnička društva, npr. Tomislav. Zatim Hrvatski sokolski dom, Hrvatska štedionica, fabrike.

Oduzimanjem tih i drugih institucija intenzivirano je iseljavanje Hrvata iz Zemuna, onemogućena egzistencija i njihov opstanak.

Početak rata 1991. međunacionalni odnosi padaju na najnižu razinu. Sve ono o čemu su mnogi ljudi iz ovih krajeva vjekovima maštali o suživotu, panslavizmu i jugoslavenstvu, za nekoliko se godina rasplinulo kao mjehur od sapunice. Danas Zemun ima više od 200 000 žitelja, a procjenjuje se da Hrvata ima samo oko 5%. Mnogi su ostali bez svojih kuća, stanova, posla, otpremnina, dionica, s minimalnim mirovinama. Danas Hrvati u Zemunu nemaju svojih škola, ustanova, svojih medijskih emisija, svojih predstavnika u lokalnoj i državnoj vlasti. Godine 2003. konačno je nešto počelo da se mijenja. Registrirana je Zajednica Hrvata Zemuna. Knjižnica i čitaonica, koja nosi naziv »Ilija Okrugić«, obnovljena je uz pomoć članstva, Vlade RH i župnika te svečano otvorena u lipnju 2004.

Otvaranje knjižnice "Ilija Okrugić" u lipnju 2004.

(KRAJ)

Plavi na SP 1930. u Montevideu!

Dogodila se još jedna repriza sa finala na Olimpijskim igrama 1928., u kojoj su se sastali Urugvaj i Argentina. Pošto se (sada tradicionalna) utakmica za treće mesto nije igrala na ovom svetskom prvenstvu, dogodilo se jedini put da nije bilo utakmice između polufinala i finala. Naime, došlo je do **sporazuma između reprezentacija Jugoslavije i SAD**, po kojem je treće mesto trebala da zauzme ekipa čiji protivnik iz polufinala bude osvojio Svetsko prvenstvo. Pošto je to bio Urugvaj, protivnik Jugoslavije iz polufinala, **Jugoslavija je zauzela treće mesto na prvom Svetskom prvenstvu održanom u Montevideu.**

Ovako su to prenele naše dnevne novine iz tog vremena

("Politika" od 01.08.1930, str. 8):

"Prvi put se na pobedonosnom stubu zalepršala jugoslovenska trobojka i prvi put je, takođe, naša zemlja ušla u prve redove najjačih i najmoćnijih pretstavnika loptanja. To je čast koju nisu doživele mnoge države. Neka je svima našim dičnim igračima najlepša hvala za ogroman ugled koji su pribavili svojoj otadžbini, za veliki renome koji su doneli jugoslovenskom futbolu, za iskrenu i duboku radost koju su nam stvorili. (...) Kako se susret Sjedinjene Države - Jugoslavija nije održao, to se za treće mesto uzeo u obzir rezultat utakmice Urugvaj - Argentina. Da je u ovoj igri ishod ispao povoljniji po Argentinu, to bi i njen protivnik iz polufinala došao ispred Jugoslavije. Kako se, međutim, dogodilo obrnuto to je Jugoslaviji dodeljeno treće mesto pošto je Urugvaj, izvojevanom pobedom nad Argentinom, smatran kao jači i bolji tim od Argentine. Naši će odigrati još nekoliko utakmica u Južnoj Americi, ali ne kao državni tim, nego pod imenom B.S.K.-a."

Doduše, neki izvori, poput FIFA *Bulletin* iz 1984., navode da se utakmica za treće mesto održala i da je Jugoslavija pobedila Amerikance rezultatom 3-1. Ovde se svakako potkrala greška nekom od autora, pošto nikada ta utakmica nije odigrana (bilo bi objavljeno u nekom od časopisa toga vremena), već se 03. avgusta odigrao meč između kombinovanog beogradskog tima i "Buenos Airesa", koji su Beograđani izgubili rezultatom 3-1. Naime, gotovo svi igrači reprezentacije Jugoslavije bili su iz beogradskih klubova, mahom iz "BSK"-a, te su pod tim imenom i nastavili gostovanje u Južnoj Americi.

Fudbalska Reprezentacija Jugoslavije na Svetskom Prvenstvu 1930 !

Prvo učešće na Svetskim Prvenstvima "Plavi" su imali u Urugvaj u davne 1930 godine, "Plavi" su putovali 18 dana brodom dok nisu došli na tlo Urugvaja, a već u prvom kolu ih je čekao veliki Brazil, no ni put ni umor nije sprečio naše momke da ostvare prvu pobjedu na SP, pao je Brazil,

rezultat je bio 2-1 u našu korist, strelci za naš tim bili su Aleksandar Tirnanić i Ivan Bek. Aleksandar Tirnanić je ostao upisan zlatnim slovima u istoriji našeg fudbala, kao prvi igrač koji je postigao gol za "Plave" na svetskim prvenstvima. Posle velike pobede protiv Brazila, naši reprezentativci su pobedili i selekciju Bolivije, rezultatom 4-0, Strelci za nas su bili, Ivan Bek(2) i Blagoje Marjanović(2). Poslednju utakmicu na ovom Svetskom Prvenstvu, "Plavi" su imali protiv domaćina prvenstva, selekcije Urugvaja, koju smo na žalost izgubili rezultatom 6-1, iako su naši igrači povel golom Đorđa Vujadinovića u 5 minutu, domaći igrači su iskoristili prednost domaćeg terena i velike podrške sa tribina, na stadionu je bilo preko 100 000 hiljada ljubitelja fudbala, presudni trenutak se dogodio kod rezultata 1-1, u jednom napadu domaćina, lopta je izašla sa terena, ali je jedan od od skopljača lopti vratio u teren i iz te akcije su Urugvajci povel sa 2-1, uzalud je bio veliki protest naših igrača kod glavnog sudije, međutim to nije donelo nikakvu promenu na semaforu, rezultat je bio 2-1 za Urugvaj. I ako je naša reprezentacija doživela ubedljiv poraz od Urugvaja, naši momci su bili jedina Evropska ekipa koja je dogurala do polufinala, generaciju Jakšića, Tirnanića, Beka, Marjanovića, Vujadinovića, Sekulića, Stefanovića, svet je prihvatio sa velikim oduševljenjem. "Plavi" su završili svoje prvo učešće na Svetskim prvenstvima na 3 mestu.

Evo i sastava naše reprezentacije

Selektor: Boško Simonović

Igrači: Milovan Jakšić, Milutin Ivković, Dragan Mihajlović, Milorad Arsenijević, Momčilo Đokić, Ljubiša Stefanović, Ivan Bek, Blagoje Marjanović, Aleksandar Tirnanić, Đorđe Vujadinović, Branislav Sekulić, Dragutin Najdanović.

EGZIL

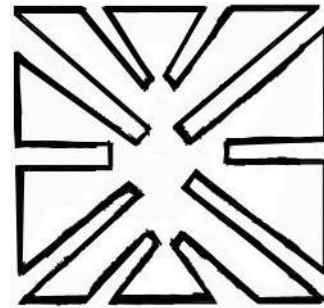
Ti koja pročitaš moj vestijum,
Možda si hodila do zvijezda.
I vratila se, jer tamo ničega nema,
Do ponovo ti sama.

Uvijek isti privid dolazi mi u san.
Pratiš me na vrh Lovćena,
De zastava se vije, crvena ka' krv
Srce lupa ka' zvono ivanovo.

Čo'ek može videti ono što nije video,
Čuti ono što nije čuo,
Okusiti ono što nije okusio,
Bit' tamo đe nije bio,

Ali uvijek i svagda,
Samo sebe može nać' ili ne nać'.
I mnogo od moje ruke na zemlji ne bi,
Ali mene niko ne učinje mrtvim ni ubit'.

Dim je crni lega' nad Bjelice,
Ka' najgušći oblak od jeseni.
I da ostavih kosti u tuđini,
I tad bih tebe i Crnu Goru sanjao.

(D.Arsić)